

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

90-809

Pandemonium

ELLER
KONSTNÄRS-
OCH
TEATER-
LIFVET
I STOCKHOLM

AF EN
F. D. DEMON.

UNIVERSITETSBIOTEKET
UMEA

90-0809

Umeå universitetsbibliotek

00001088396

Ex A.

Lypol

Loch, Richard von

PANDEMONIUM

ELLER

KONSTNÄRS- OCH TEATERLIFVET I STOCKHOLM

AF EN

F. D. DEMON.

STOCKHOLM,
SAMSON & WALLIN.

DISTRIBUTION

PALEONTOLOGISCHES MUSEUM

KÖNIGLICHES MUSEUM FÜR NATURHISTORIE

KAP. I.

Grosshandlaren Helming hade dött i det närmaste insolvent. Den firma han ärfvt efter sin fader i ett blomstrande tillstånd, hade småningom sjunkit ned i betydighet, till dess den vid hans död upphörde af sig sjelf. Skulderna betalades, men det var också allt. Det fanns intet öfverskott. Grosshandlaren var en hedersman, men till affärsman passade han ej. Han var långtifrån skarp nog för vår tid och hyste alltför gammaldags åsigter om rätt och orätt uti affärer. Derför gick det som det gick. Enkan och de två fullvuxna flickorna stodo nästan på bar backe. Fru Helming var den snällaste människa i verlden och den mest hängifna mor. Hon gick så helt och hållet upp i sina barns lif, hon lefde så uteslutande för dem, att en och annan mera fint analyserande moralist möjligen uti henne kunde ha funnit ett bevis på, att äfven de allra största dygder, de vackraste och naturligaste känslor, kunna blifva en stor fara, om man tillåter dem att växa och utveckla sig på alla andra egenskapers bekostnad. Moderskärleken, tanken på barnens bästa var för henne allt, hela hennes religion, hela hennes moral, målet för hela hennes omtanke och verksamhet. Det var förtjusande, i högsta grad vackert och rörande när man såg den ena sidan, hennes förhållande till sina barn, hennes innerligt varma kärlek till dem. Men frånsidan var egnad att ingifva

oro och tvifvel. Hon hade rakt ingenting kvar för någon annan människa på jorden. I hennes hjertas trädgård växte en enda stor och herrlig planta, moderskärleken. Men den hade utträngt och fördrifvit alla andra växter och frodades der nu ensam, likt ett stort upasträd, som förstörde all annan växtlighet i sin skugga.

Fastän fru Helming och hennes två döttrar efter boets utredning och skuldernas betalande befunno sig så godt som utan några tillgångar, var dock lyckligtvis ställningen ingalunda hopplös för framtiden. Ty döttrarna voro raska och duktiga människor och alls ej utan resurser uti sina egna krafter och talanger. Begge två hade sin begåfning, den ena för målning, den andra som skådespelerska, och begge voro fast beslutna att följa sin kallelse, huru det än gick. Förgäfves hade några af deras vänner varnat dem och beskrifvit de faror och svårigheter, som både på konstnär- och teatervägen möta hvar och en som är oförsigtig nog att beträda dessa banor.

Den snälle professor Eskil Nilsson, deras fars gamle vän, hade af egen bitter erfarenhet skildrat lifvet som artist, som målare. Af sina vänner hade han hört så mycket om lifvet som skådespelare, att han kunde tala derom också, och i ganska mörka färger målade han begge vägarne.

Professorn kom ofta och helsade på hos fru Helmings. Huru god vän till familjen han än var, medförde hans inträde i detta hem dock ibland en viss grad af förstämning. Hans varningar voro nämligen ej välkomna, och när den högväxta något böjda gestalten med sitt yfviga gråa hår inträdde i rummet, kände familjen sig till mods ungefär som man troligen gjorde i det gamla Israel när en profet kom och helsade på. En sådan medförde sällan någonting angenämt utan snarare motsatsen tyckes det, och om professorn icke kunde sägas röra sig med straffdomar, så var det åtminstone dystra förutsägelser som bestodos den lilla fryntliga fetlagda gumman med de grå kanonlockarna och hennes två lefnadsfriska, vackra flickor, och sådant är ej riktigt trefligt.

— Om jag hade några döttrar, sade han en gång vid ett dylikt tillfälle, så skulle jag inte på några vilkor tillåta dem

att blifva hvarken konstnärer eller aktriser. Nej, förr hvad som helst, ja till och med barnjungfrur eller bodmamseller.

— Men hvarför skall det vara så mycket värre för aktriser och konstnärer än för andra, farbror Eskil, frågade Valfrida, den yngre, aktrisen, en vacker glad blondine om 22 år. Det finnes ju täflan inom alla yrken? Till och med en barnjungfru, som har bättre betyg, tar bort platsen för en annan som har sämre.

— Ja, en viss grad af täflan finns det ju inom alla yrken, det är sannt, det måste så vara. Men det är inte alls på samma sätt. Först och främst är det så olyckligt, att rysligt många flera försöka att bli konstnärer än hvad det finnes plats för, då deremot jungfrurna, som du talar om, sådana är det ofta rätt svårt att få nog af! Och dessutom måste det vara värst för de offentliga yrkena, de hvilka likasom träda fram för allmänheten och säga: »så här är jag, så ser jag ut eller så här kan jag spela, sjunga eller måla. Vill ni ha mig till aktris, så applådera, vill ni att jag skall bli målare, så köp den här taflan!» Och om sen allmänheten finge döma och välja sjelf, efter egen smak och utan inflytanden. Då kunde man åtminstone våga hoppas på någon rättvisa för den som verkligen vore bra. Men det får allmänheten inte. Den ska' vägledas, undervisas, tillsägas hvad den ska' tycka, alldeles som ett barn som frågar sin mamma: »mamma, tycker jag om fikon?» Kritikerne, tidningarne leda hela fårscocken dit de vilja ha dem. Hur mången är det väl som vet hvad han har för åsigt om en sångerska eller en tafla, förr än han har slagit upp sin tidning och sett hvad den säger? Och om också han någongång gjort sig ett omdöme förut, så är det nästan omöjligt för honom att stå emot, när tidningen säger olika mot hvad han sjelf tyckt. Det vill en mycket själfständig karl till, må ni tro. Småningom ger han vika och finner att tidningen har rätt.

— Det har den också ibland, sade den andra systemen Tekla småleende, t. ex. tidningen »Opinionen» häromdagen då den berömde min lilla tafla »flickan vid bäcken». Det var nog Bengt Bergman som skrivit det.

— Ja och detsamma säger jag om Anton Falk i den hygg-

liga »Morgonen», som sa' i onsdags att jag var en förtjusande söt liten Pamela i »Herdinnan».

— Ack, mina stackars, kära små vänner! sade professorn, så der tala ni nu för att ni fått en liten stråle solsken på er väg. När som helst kan det bli slut med det solskenet. När ni börja bli farliga, så att ni ta brödet ur munnen på de andra, eller när ni ha gjort er ovänner bland de der mäktiga distributörerna af pris och tadel, då få ni väl se på annat, ni arma barn.

— Jag vet inte hvarför man ska' behöfva göra sig ovänner ibland dem, svarade Tekla i samma lätta ton. Jag tänker alltid stå på god fot med herr Bengt Bergman, den store konst-kritikern i »Opinionen», som han kallas, det vet jag.

— Och jag med Anton Falk, den store musikrecensenten i »Morgonen», sade Valfrida skrattande.

Professorn skakade sorgset på hufvudet.

— Ni ä' så naiva och lugna som ett par små lammungar, hvilka nyss kommit ut på en solskenig äng. Hvarför man ska' behöfva göra sig ovänner, frågar ni? Det ska' jag säga er rent ut. Derför att man inte kan undvika det, hur man än bär sig åt i er ställning. Ni gör er inga ovänner genom att vara stygga och elaka, för det ä' ni inte, utan bara genom att ni lyckas. Du, Valfrida, har ju tagit bort Pamelas roll från fröken Berning. Strax har du en ovän i henne. Är det inte naturligt? Hon har ju en gammal mamma, hon med, att försörja. Snart får hon kanske inga roller mer, och året derpå inget engagement. Kan du begära att hon ska' finna sig i det?

— Men kan jag hjälpa att direktören tycker jag passar bättre för rollen? Jag har inte gjort det minsta för att få den, det försäkrar jag farbror.

— Nej, det tror jag. Direktören, ja. Det vore mera skäl att tala om tidningsrecensenterna. Ingen får behålla en roll länge om tidningarna ä' ense att hon spelar den illa. Vänta, min stackars lilla Valfrida, till dess en annan kommer, som de tycka ändå bättre om än dig.

— Nå, när den kommer så ska' jag försöka att underkasta mig, om hon verkligen är skickligare, det lofvar jag farbror.

— Ack! ack! ack! Du förstår inte. Det beror inte alls på att hon verkligen är skickligare än du. Ni kan vara ungefärligen lika skickliga kanske. Den här fröken Berning, som du tog Pamelas roll ifrån? Var hon verkligen så mycket underlägsen dig, anser du?

— Ja jag tyckte det, jag kan inte hjälpa det, farbror lilla, svarade Valfrida i samma lätta ton. Hvarken hon eller systemen kunde förmås att taga saken riktigt på allvar, och detta fastän de alls icke voro elaka eller hjertlösa varelser. De hade endast icke ännu sjelfva känt hvad det vill säga att blifva orättvist behandlad.

Gamla fru Helming, som suttit och åhört samtalet, nöjd och belåten, virkande på ett fot-täcke, föll nu för första gången in i samtalet, med en halft förebrående ton.

— Men snälla Eskil, det tycker du väl också, så mycket vän till oss vet jag nog att du är?

— Ja, visst tycker jag det, ropade professorn nästan otåligt, men inte vet jag om det verkligen är så ändå. Hvem tror ni kan lita på sitt omdöme, när man ska bedöma dottern till sin bästa vän? Inte kan jag det, så mycket vet jag. Men olyckan är, att lika partiska som vi ä' för Valfrida, lika partiska kan andra vara för fröken Berning. Och hon gör nog hvad hon kan, genom alla upptänkliga medel, att återfå sin roll, lita på det ni.

— Ja, då får jag väl göra detsamma, sade Valfrida.

— Om du vill och kan, ja, mitt stackars barn. Men du vet inte, du, hvad för medel som nyttjas, för att vinna seger i sådana strider, i kampen för tillvaron.

— Allt hvad en hederlig qvinna kan göra är väl tillåtet? Något annat tänker jag aldrig göra, det må gå hur som helst!

— Nej naturligtvis, det vet jag väl. Men det finns mycket mera än så, som användes. Och gränsen är dessutom ganska svår att urskilja och lätt öfverskriden. Ja, det är inte värdt att tala mera om saken, tillade han. Mätte mina onda spådomar komma på skam, det är allt hvad jag kan säga. Och den gamle hedersmannen tog afsked och vandrade i väg, mycket bekymrad att ha talat förgäfvets, nu som så många gånger förut.

Han ville rent af förmå begge flickorna att kasta om lefnadsbana medan det ännu var tid, så mörkt såg han saken.

KAP. II.

Sedan professorn gått, rådde tystnad några ögonblick i rummet. Tekla målade på sin tafla i ena hörnet af salen, som var inredd till en slags atelier, med de nedersta rutorna förhängda i det ena fönstret, och Valfrida slog åter upp en roll, som hon suttit och sett på när professorn anländt. Men efter en stund sade modern:

— Den der fröken Berning, den behöfver du väl inte vara rädd för, Valfrida?

— Ja, det vet ingen, mamma lilla. Jag ville inte ge staccars gamle farbror Eskil rätt nyss, men nog såg jag i lördags på konstnårsbalen, hur hon gjorde sig förfärligt till för Anton Falk. Och olyckan ville, att när han bad mig om en vals, så hade jag ingen kvar.

— Du kunde ha gifvit honom en ändå, sade fru Helming, när han skref så snällt om dig som Pamela, tycker jag.

— Mamma, mamma! skrattade Tekla och hotade henne med penseln, akta sig. Just sådant var det ju som farbror Eskil varnade för nyss.

— Åh, menade han inte värre saker än så, tycker jag inte att det var så farligt. Nu blir Anton Falk kanske stygg mot dig nästa gång, när du får någon ny roll.

— Jag är lyckligtvit inte så rädd för honom nu, svarade hon med en liten smula stolthet. Jag hoppas vara någorlunda fast i sadeln. I början hade det varit värre.

Men modren menade, att man aldrig kunde vara riktigt säker, det hade nog farbror Eskil rätt uti. Tidningarna hade ju så förfärligt mycken makt, sade hon. Och ganska snart fick Valfrida erfara hur sannt detta var. Hon blef ett par dagar derefter bjuden jemte sin syster Tekla till en mycket rolig

ateliertillställning hos en ganska högt uppburen målarinna fru Valoddi. Der funnos artister, aktörer och äfven några af pressens män, både konstkritiker och teaterrecensenter, bland dem äfven den nyss omtalade Anton Falk. Till hennes stora glädje såg hon genast, att han ej alls tycktes vara henne gramse med anledning af den nekade valsens. Han var till och med ovanligt artig och uppmärksam, lyckades förskaffa sig plats bredvid henne vid bordet och visade sig tydligen ganska intresserad. Men Valfrida kände det ändå ej riktigt angenämt, ty det märktes alltför tydligt, att han med sina fördelaktiga kritiker ansåg sig hafva gjort henne en stor tjänst, att han betraktade sig i viss mån som hennes beskyddare, och nu väntade att hon skulle vara honom tacksam därför. Derför trodde han sig i sitt umgänge med henne kunna taga en ton och ett sätt, som ett fullkomligt oberoende fruntimmer svårligen skulle ha funnit sig uti. Icke att han tog sig några egentliga friheter, eller yttrade något i minsta grad opassande, men samtalet var alltjemt skämtsamt personligt, med oupphörliga små försök att öfverskrida den obeskrifbara och dock afgjorda gräns, som finnes mellan en qvinna med sjelfaktning och hvarje man som ej till henne står i närmare släktskaps- eller vänskapsförhållande. Att ständigt tillbakavisa sådana försök från en herres sida är mycket svårt för ett fruntimmer, när hon högst ogera vill på något sätt göra sig ovän med honom. Detta lyckades dock i början någorlunda bra för Valfrida. Hon gled förbi eller låtsades ej förstå Anton Falks antydningar eller frågor när de voro alltför närgångna, kom ibland ifrån hans skämt med ett litet skratt och visade ganska stor färdighet uti att byta om ämne, när samtalet hotade att blifva alltför förtroligt. Men efterhand blef tonen friare rundt kring bordet och äfven Anton Falk hade af vinet blifvit något upprymd. Han berättade en och annan anekdot, som knappast var fullt lämplig i fruntimmerssällskap, visade en förunderlig bekantskap med skandalhistorier och började slutligen enskildt för Valfrida berätta en historia af så pass vågad beskaffenhet, att hon mycket snart nödgades betacka sig för att få höra fortsättningen derpå. Då låtsades han bli förvånad.

— Åh, sade han med en något litet oklar röst, inte behöfva väl fröken och jag, som ä' verldsmenniskor, vara så der skuggrädda som små flickor i landsorten? Vi veta ju mycket väl hur det går till i stora verlden, och om det då är en pikant sida af menniskonaturen, så är det ju roligt att få skratta? Fröken vet ju: »alla genrar ä' bra utom den tråkiga». Ä' det inte så? Att vara pryd, det kan jag knappt misstänka fröken Helming för, som har så godt hufvud. Säg! Hvasa?

— Jag tror inte att jag ä' pryd, svarade den stackars flickan, men jag tycker inte om det som är — obehagligt. Hvarför kan vi inte få tala om någonting annat? Ack, var snäll nu, herr Falk!

— Ja, men det här var så roligt och jag var just framme vid klämman, sade han i en öfvertalande ton.

Hon hade dock karakter nog att hålla i sig och vände sig slutligen bort till sin andra granne, för att slippa klämman. Herr Anton Falk sökte och fann på sin andra sida marknad för sin skabrösa anekdot. Och hvad mera är, han beslöt att hämnas på denna lilla dumma nippertippan, som visade sig så föga tacksam för allt det vackra han skrifvit om henne i sin tidning.

När flickorna kommo hem, berättade de för sin mor huru de haft det på bjudningen. Fru Helming blef helt orolig när hon fick höra, att Valfrida stött sig med den store teaterrecensenten Anton Falk. Men Tekla tyckte deremot att systemen hade gjort rätt, hvad följen än blef. Hon sjelf hade råkat ut för en annan scen af helt olika slag. Samtalet efter måltiden kom att röra sig kring en tafla af en viss fröken Stina Stenström, ett ganska stort arbete, beställdt hos den unga men utmärkt skickliga målarinnan af en rik mecenat, som tyckte det var roligt att uppmuntra nya lofvande talanger. En krets af målare hade vid kaffet och cigarrerna suttit och talat om denna stora beställning, som väckt ett visst uppseende egentligen mest därför, att fröken Stina Stenström ej hörde till den rådande »klicken» af artister. Hon var till och med en »utböling», en som gått sin egen väg fram till konstnärsmålet. Af god slägt, hade hon genom familjeolyckor blifvit tvungen att söka för-

tjena sitt bröd genom sin konst, hvilken troligen eljest skulle förblifvit endast ett amatörstidsfördrif. Man hade ej allmänt reda på allt detta, utan ansåg henne vara förmögen, och det betraktades därför såsom rent af orätt af henne, »att taga brödet ur munnen på andra fattiga artister, som hade ganska svårt att berga sig ändå, utan att rika amatörer behöfde komma och täfla med dem». Detta sista sades dock ej rent ut, men låg tydligen bakom. Anfallet började så småningom, helt beskedligt så att säga.

— Nå, är det någon som har sett Stina Stenströms stora tafla, Gudarna i Valhall? frågade en målare. Ingen svarade. Du, Brutus? Jag tyckte det var någon som sa' att du kände henne?

Den tilltalade, en ung artist med mörkt yfvigt hår och brunt helskägg, som fått sitt namn af sitt dystra lynne och sin fåordighet, rökte några drag innan han slutligen svarade ett kort »nej».

— Hvad betyder det? Att du inte känner henne, eller att du inte sett taflan?

— Beggedera.

— Jaså. Det ska' vara inte så litet diletantism i den der taflan har jag låtit mig berätta, fortfor den förste talaren.

— Ja, det kan väl knappt vara annat, sade en annan.

— Hon har ju inte gått genom akademien? frågade en tredje.

— Nej, visst inte.

— Paris?

— Ja, hon lär ha varit utomlands litet grand i sin barn-dom, om det hjälper (med ett skratt).

— Hvem har hon målat för då?

— Bonnat och Courtois har man velat skylta med, men det är knappast troligt.

— Hurså då?

— Åh! (med en axelryckning).

— Jaså! Är det så dåligt!

— Ja, det lär vara under all kritik. Den der galna gross-

handlare Tingsten! Han har fått vacker valuta för sina 20,000 kronor.

— Tjugutusen kronor! Det gick en fläkt af fasa genom rummet. Tjugutusen kronor för ett amatörsarbete, ett riktigt machverk. Det är ju en skandal! All verklig äkta konst tar ju slut på det viset! Det är rent af att prostituera konsten, då man betalar ett sådant fuskverk på det sättet. Släktskap, relationer afgöra alltihop. Den verkliga konsten har inte vidare någon plats i världen. Den glömmes bort, får dö af svält. Det är förfärligt! Ja, det är rent af upprörande!

Man hade småningom arbetat upp sig till den grad, att det var svårt att få reda på hvad som egentligen hade hänt. Hvem var det som stod för hela saken? Alla talade på en gång. Men hvem visste något? Att den »verkliga konsten» var i stor fara, det framgick dock tydligt.

Tekla kunde ej tiga längre.

— Är det någon som har sett den der taflan? frågade hon helt stilla.

Man blef i början litet flat vid denna oväntade fråga.

— Sett den? Sett den, svarade slutligen en af de värst bedröfvade. Nej, det fattas bara det, att man skulle behöfva se på den också. Det kan minsann vara nog stor pina ändå bara af att höra talas om den.

— Jaså, sade Tekla på samma saktmodiga sätt. Men då vill jag bara säga, att jag har sett taflan. Den är mycket väl målad, utmärkt till och med i många afseenden, om det också kan vara en och annan detalj som är svagare eller mindre utförd. Men sådant finns det ju i nästan alla arbeten, till och med mycket stora mästares. Jag tycker att fröken Stenströms tafla är ett riktigt konstverk, för min ringa del.

— Verkligen! Säger fröken det? Jaså! Åh, det var då besynnerligt, sade ett par af de mera moderata. Man får väl ändå kanske gå och se på den då, sade en annan.

— Ja, det tror jag är bästa sättet att göra sig ett riktigt omdöme, sade Tekla med omedveten ironi, och det lönar sig verkligen, det försäkrar jag.

De flesta höllo dock i sig, att det omöjligt kunde vara

annat än ett uselt fuskverk, amatörsarbete. Men de sade det nu något mera stillsamt. De togo för gifvet, att de i Tekla Helming hade stött på patrull, en släkting troligen eller en god vän till fröken Stenström. Detta måste vara förklaringen, det var ju klart. Fröken Stenström kunde omöjligt måla bra, det förstod hvarje verklig konstnär. De nödvändiga »förutsättningarna» fattades ju för henne helt och hållet, mente man.

Tekla hade ju icke kunnat höra allt hvad som sades i rummet, men af hvad hon berättade blef modren återigen ganska orolig. Här hade begge hennes döttrar på en och samma afton stött sig, den ena med en ytterst mäktig teaterrecensent, den andra med den rådande klicken eller juntan inom artistverlden. Sådant var förfärligt oförsigtigt. Det gjorde rakt ingen nytta för fröken Stenström, detta som Tekla hade sagt, och hon hade troligen skadat sig sjelf. Och Valfrida fick akta sig för att göra sig ovänner. Om de åtminstone ville vänta till dess de hade vunnit en mera tryggad ställning, innan de voro så morska och djerfva. Men nu kunde de lätt äfventyra att bli alldeles olyckliga, om de så der oförsigtigt förargade dem som kunde göra dem ondt.

— Söta mina barn, sade den gamla gumman nästan gråtande, kom ihåg, att vi rakt ingenting ha att lefva af annat än hvad ni kan förtjena! Och hvad ska' det bli af oss, om du, Tekla, inte får sälja några tafior och du, Valfrida, inte får några bra roller. Då få vi ju rakt utaf svälta ihjäl. Tänk på det, kära barn!

— Men, mamma, inte kan man väl sitta och låta en karl berätta snaskiga historier för sig, inte, utbröt Valfrida. Hur långt vill mamma att jag ska' gå? Rätt som det är vill han att jag ska' låta honom kyssa mig för att han ska' skriva bra om mig! Ska' jag låta honom göra det med, tycker mamma?

— Åh, gudbevars, kära barn, tala inte så förskräckligt! Nej, nej, det är mycket svårt, det vet jag nog. Men försök, kära du, försök, att inte komma på tvären med teaterrecensenterna. Jag säger bara: försök! Och hvad dig, Tekla, be-
träffar, så tycker jag ändå, att inte hade du behöft uppträda

så der partiskt och häftigt för den der fröken Stenström eller hvad hon heter. Du känner henne ju inte en gång!

— Men jag har sett hennes tafla, och vet att den är utmärkt bra målad. Och då kan jag väl inte sitta tyst och höra på hur de otäckingarna narras och rifva ner den. Åh nej!

— Ja, kära du! kära du! Om vi åtminstone hade ett par tusen om året säker inkomst. Men då man ingenting har, kan man inte bestå sig det nöjet att försvara andra och göra sig sjelf ovänner. Man gör ingen annan någon nytta med det, och skadar bara sig sjelf, tro mig.

— Vill mamma då att jag ska' ljuga? ropade Tekla häftigt.

— Usch att du ska' nyttja sådana fula ord mot mig, Tekla. Inte behöfver man narras inte, men — men — ja, ni får väl se. Gud nåde oss! Hyran ska' betalas om onsdag 14 dagar till!

— Innan dess ska' jag sälja den här taflan för 2,000 kronor, sade Tekla muntert.

— Och innan dess ska' jag ha fått engagement med 6,000 om året i fast lön och 50 kr. för hvar kväll jag uppträder, sade Valfrida i samma ton.

KAP. III.

Ja, det var lätt nog att hålla sig tappra, innan de försökt hvad motgång och människors elakhet vill säga. »Jag målar ju bra, då är det ju klart att folk vill köpa mina taflor. Jag sjunger och spelar bra, då måste jag naturligtvis få stora roller». Så tycker man och så tyckte dessa två unga flickor. Men de skulle snart få se på annat.

Först fingo de dock bevittna hur det gick med fröken Stina Stenströms stora tafla »Gudarna i Valhall». Grosshandlaren Tingsten berättade sjelf för dem hela saken. Han tycks ha önskat att den präktiga duken skulle exponeras, mest för artistens skull; men möjligen något litet för sitt eget me-

cenatskap också. Sådant är ej godt att veta. Men artisten själf var orolig. »Den kunde ju möjligen bli refuserad i 'målartisternas' utställning», sade hon.

— Refuserad! utropade grosshandlaren. Är fröken tokig! Refusera en sådan tafla! Inte en gång tillåta den att utställas! Så tokiga, så okunniga och så elaka kan människor omöjligt vara.

— Åhjo, svarade Stina Stenström småleende. Sådant har man sett förr. Det är ett mycket vanligt sätt att förstöra obehagliga medtäflare. Om man har juntan emot sig hos »målartisterna», så refuseras taflan. Det blir snart bekant och då tar allmänheten för gifvet att den var dålig. Man skall vara mycket säker på sitt eget omdöme för att kunna stå emot en sådan dräpande dom. Ja, det är lycka om grosshandlaren själf inte så småningom börjar tycka, att taflan måtte ändå ha sina svaga sidor, eftersom utställningsjuryn har kunnat refusera den.

— Frukta inte för det, fröken lilla, sade grosshandlaren. Hvad de der afundsjuka uslingarna än må säga, så vet jag, att det är en bra tafla, en vacker tafla, och väl målad, utmärkt väl målad till och med. Det är säkert, det.

Fröken Stenström smålog, men hon var ej öfvertygad. Hon berättade för honom, att det gått så långt, att en mängd af våra utmärktaste porträttmålare numera aldrig våga utställa de af dem utförda porträtten. Ty, om de ej höra till den allrådande »cliquen», så antingen refuseras de inträde i målartisternas utställning, eller utsättas de för en sådan förfärligt nedläggande kritik i tidningarna, åstadkommen af samma »clique», att den olycklige beställaren af porträttet finner sig hafva gjort en ytterligt usel affär och fått en eländig konstprodukt för sina pengar. Hvarken han eller någon annan beställer sedan ett porträtt hos samma målare. Det enda sättet är, att ej exponera. Och så är det i det här fallet också. Jag vågar inte exponera. Och hon tillade skrattande: Nu har åtminstone grosshandlaren inte fått ordentligt bref på af en jury, att er tafla inte är värd 25 öre, som ni varit frikostig nog att betala med 20,000 kronor.

Grosshandlaren protesterade, men fann slutligen att hon hade rätt. Att erhålla ett bestämdt uttalande af en jury af

konstnärer, att den tafla man köpt så dyrt är till den grad dålig, att den ej ens bör exponeras, det fann han ej angenämt, det erkände han. I alla tider skulle det sedan heta om taflan »jaså ja, det der är den taflan, som blef refuserad vid utställningen, jag minns».

Han gjorde dock i sin förargelse den frågan, som mången före honom: »När det nu finns så mycken yrkesafund och elakhet inom konstverlden, hvarför då hafva en jury? Hvarför ej mycket hellre låta allmänheten sjelf döma? Släppa in allt som ej är sårande för smak och sedlighet, och hänskjuta saken till den beskådande och köpande allmänhetens domstol? Hvarför utöfva detta jury-förmynderskap? Jo, därför, var det svaret han fick, att man är angelägen, att ej allmänhetens smak skall försämrans, dess konstnivå nedgå, om den utsättes för att beskåda underhaltig konst. Men det är ju ej så med litterära konstprodukter, invände han. Der får allmänheten sjelf döma hurudan boken är, utan att någon förmyndare utöfvar censur och säger »denna bokens läsande skulle sänka er litterära uppfattning, er smaks nivå. Den får ej exponeras och säljas i en bokhandel». Kritiken yttrar sig visserligen, men publiken får sjelf sedan döma. Ej så med taflor uti konstföreningarna. De refuseras helt enkelt och få ej alls ses.

— Men, fröken lilla, vi kunde ju exponera taflan i någon fri lokal, som ej vore underkastad en utställningsjuntas jury's partiskhet, föreslog grosshandlaren slutligen.

— Ja. Men då skulle det genast heta, att jag antingen blifvit refuserad eller ej vågat erbjuda den till målarartisternas exposition.

Slutet blef, att grosshandlaren gjorde så som artisten önskade och taflan exponerades icke annat än på atelieren. Men det oakadt förtalades den som vi sett så mycket (mest af sådana som aldrig sett den) att fröken Stina Stenström icke på länge fick några vidare beställningar. Och nästa gång grosshandlaren ville hafva en tafla, så fick han det rådet, att vända sig till någon konstnär med »erkändt» namn. Nu hade han ju gjort nog för »barmhertighet», nu vore det ju roligt, att få en tafla som konstnärsvärlden ville kännas vid och som han kunde förevisa för sina vänner

och bekanta, med det angenäma tillägget: »den är målad af Pillin, ni vet, den store målaren» och inte som nu mötas af den otrefliga frågan: »fröken Stina Stenström, hvem är det?» eller »jaså, målar hon?» Kort sagdt, grosshandlaren fann, att äfven i konstväg gäller satsen »extra ecclesiam nulla salus», hvilket här betyder »utanför den regerande konstnärskretsen ingen framgång, blott fåfång sträfvan, motgångar, förtviflan, undergång och långsam sväldöd».

Begge flickorna Helming kände emellertid med sig, att de burit sig rätt åt vid artistbjudningen hos fru Valoddi. Men följderna af deras uppförande började snart visa sig, först krypande, obestämdt, ej fullt afgjort, men sedermera allt mera tydligt, i den mån det lömska förtälet hunnit sprida sitt gift.

Anton Falk var i ett ganska dåligt lynne då han gick hem på qvällen, något medtagen och oklar, från fru Valoddis bjudning. »Förb— lilla nippertippa, mumlade han, som understår sig att moralisera mig! Hon borde vara tjugad af att jag alls vill sysselsätta mig med henne. Inte en smula tacksam för allt hvad jag gjort för henne. Nå, den som har upphöjt kan slå ned igen, det ska' hon få se. Den der stackars lilla Berning, det var helt annat, det. Hon var verkligen riktigt söt och treflig häromdagen, och det fastän jag varit så sträng mot henne i mina kritiker. Kanske till och med väl sträng! Men för fan (han ryckte upp sig), man måste ju skriva som man tycker. Kritiken har tungt ansvar! En stor uppgift. Konstens höjande till en hög nivå. Ja, det är svårt det här, det går inte an att låta sig påverkas vare sig af det ena eller det andra.»

Olyckan ville, att Anton Falk på qvällen råkade tillsammans med en confrater uti teaterkritiken, anställd hos en annan tidningsredaktion. Denne man, som hette Julius Clason, »skötte teater» åt den ytterst pigga och mycket spridda lilla tidningen »Pikanta Sanningar».

— Hör du, bror Falk, du är fanken så sträng mot den der stackars lilla Berning, tycker jag, sade denne, sedan de kommit till ro vid ett bord i en varietésalong.

— Sträng? Sträng! Jag vet inte det. Man måste skriva som man tycker, följa sin öfvertygelse.

— Ja visst! Hvem sætter i fråga annat, allraminst om dig? Du är ju den objektiva rättvisan personifierad. Men du tillåter väl, att man yttrar sin mening, hvasa?

— Ja bevars. Nå? Hvad har du att anmärka mot min kritik af fröken Berning i Herdinnan?

— Bara det, min kära bror, att jag ville taga mig friheten fråga dig, om inte en herdinna bör vara litet mera naturbarn, litet jordisk så att säga, smaka af mulden, och inte fullt så eterisk, så förändligad, som fröken Valfrida Helming är när hon spelar rollen? En herdinna! Tänk dig, min kära bror. En herdinna? Bör hon inte i viss mån närma sig de små får och lamm hon sköter? Bör hon inte vara litet, jag vill visst inte säga sinlig eller grof, men heller inte någon engel, någon seraf, som råkat falla ned af misstag från högre sferer och blifvit fårvakterska här nere. Förstår du hvad jag menar?

— Ja, jag förstår dig, min bror. I viss mån kan du ha rätt. Det ligger deri någon grad af sanning. Allt beror ju på från hvilken synpunkt man ser saken.

— Ja visst, ja visst. Nå, men inte kan du väl säga, att fröken Berning är på något sätt groft naturalistisk som Pamela?

— Nej, nej. Alls inte groft naturalistisk, det medger jag. Jag skref väl inte det heller, tänker jag?

— Åhnej, inte precist, inte det ordet. Men det låg liksom att läsa mellan raderna, att du fann henne litet »jordutsprungnen», litet »mulldoftanden» eller hvad jag skall kalla det, och att hon lade an på vår lägre natur. Och andra, som inte förstå de finare nyanserna så väl som du, kunde lätt hitta på att missförstå dig. Vet du t. ex. hvad Peters sa?

— Nej, och inte bryr jag mig mycket om det heller. Nå? Hvad sa han?

— Jo, han sa: »Anton Falk skrifver att hon är en ganska treflig och glad liten la'gårdspiga».

Anton Falk ryckte förargad på axlarna och menade, att det lönade sig inte att skrifva med fin penna för dylikt folk. Men efter att ha suttit och funderat en stund, sade han:

— Du kan ju säga mig rent ut hvad det är du vill ha mig till? Ska' vi ge rollen tillbaka åt fröken Berning?

— Nej. Men alternera. Hvad säger du om det? Alternera, Tillsvidare. Så att publiken må få tillfälle att riktigt bedöma, hvilken uppfattning af rollen är den riktiga. Är du med om det?

Anton Falk dröjde med sitt svar. Mer eller mindre omedvetet tänkte han på scenen mellan Valfrida och honom hos fru Valoddi. Att hämnas på henne kunde ju inte komma ifråga. Det vore lågt, småaktigt, och hans journalistiska heder förbjöd sådana personliga hänsyn. Hans föregående förargelse och hämndlust efteråt hade nu försvunnit, derom var han öfvertygad. Nej, helt objektivt måste saken ses. Men Julius Clason hade verkligen inte så orätt. Pamelas roll kunde tas från två synpunkter, och publiken vore betjent med att få sjelf döma, genom att de två aktriserna alternerade i rollen. Det kunde dessutom göra den der lilla morska flickan rätt godt att — (nej, nej, rent objektivt, alldeles opartiskt, endast från konstens synpunkt.) Ja. Han var med om Clasons förslag. Han antog det för sin del. Behöfdes det några vidare förhandlingar? t. ex. med de andra tidningarnas teaterreferenter? Nej, Clason hade redan förberedt saken med Peter Pehrson i »Aftonen» och Calle Carlqvist i »Åskådaren». Höllo de 4 alla ihop, så kunde teaterstyrelsen ej göra motstånd. Till och med ensamma hade ofta Morgonen och Sanningarna ändrat rollbesättningarna vid teatrarna.

— Ja, då gör vi så då! var det sista ordet när de skiljdes åt sent på natten.

KAP. IV.

Dagen efter fru Valoddis frukost voro den styrande juktans medlemmar samlade till hemlig rådplägning. Sedan vissa löpande ärenden afgjorts, företogs till behandling Tekla Helmings uppträdande till försvar för fröken Stina Stenströms tafa och konstnärskap.

— Det är nästan otroligt, att en så der liten obetydlig

menniska ska våga uppträda på det sättet, sade en af de närvarande.

— Jag kallar det någonting annat, som också börjar på o, sade en annan.

— Ja, jag med, sade en tredje. En liten elevartad varelse, som knappt har lärt sig blanda färgerna rätt, mycket mindre använda dem. Och hon uppträder och talar om för oss hvad som är »ett riktigt konstverk». För oss, som —

— Ja det är så näsvist det kan vara. Nå, hvad ska vi göra?

— Göra slut på den lilla ormen naturligtvis, stuka henne, krossa henne, innan hon hinner göra mer ondt.

— Det är väl inte synd om henne? Någon sa mig häromdagen, att hon och systemen försörja sin gamla mamma.

— Min kära bror! I konstens intressen få alla sådana der små konsiderationer stryka, det vet du väl. Konsten är väl inte någon barmhertighetsanstalt heller, någon försörjningsinrättning för fattiga gummor? Åhnej! I konstens heliga namn har man inte blott rättighet, utan rent af skyldighet att vara konsiderationslös.

— Ja, hvart skulle det ta vägen, om man lät sådant der inverka på sitt omdöme om en taffla, eller sin uppskattning af en konstnär? Nej, långt heldre svält, nöd och elände än att vara osann mot sitt ideal, mot den eviga konstgudinnans skönhetsdyrkan, mot —

— Ja, det är fullt riktigt, det der, afbröt en annan mera praktiskt anlagd. Hvad föreslår ni att vi ska vidtaga för åtgärder?

— Får hon sälja någonting, den der lilla näsvisa nipper-tippan, frågade en, som hittills icke sagt någonting,

— Åhja, inte så litet.

— I konstföreningarna?

— Ja ibland. Och konsthandlarna köpa också af henne.

— Hvilka särskildt?

— Herberman, tror jag någon sade häromdagen.

— Herberman? Den kan man då lätt sköta om. Han känner inte en Rembrandt från en skyltmålning, om ingen

hjelper honom. Hvem är det som är hans orakel nu för tiden?

— Manne, tror jag, säger honom hvad han ska' köpa. Manne Klint.

— Nå säg åt Manne då, att Tekla Helming inte får sälja något mera åt Herberman. Är det antecknad?

— Ja, men Herberman tror på tidningarnas konstkritici, det nötet, nästan mer än på Manne.

— Nå så få vi sköta om tidningarna också då. Hvilka utaf dem är det som uppmuntra den lilla stackaren att gå på och kludda i stället för att sy linnesöm?

— Åh, mest allihop. Bengt Bergman i Opinionen har ju smetat på så tjockt som helst. Han är väl kär i flickan kan jag tro, det kräket.

— Ja, är det inte rysligt, att sådant ska komma med i spelet, och det när det gäller en så stor, en så helig sak som konsten! Det är ju rent af, rent af —

— Himmelsskriande, ja. För resten sjunga de, som sagdt var, på samma ton hela skocken, Tulle Tassen i Morgonen, Pirre Bångström i Aftonen och Nippe Petterson i Åskådaren. Så som den ena hundrackan gläfsar, så gläfsa de vanligen allihop, det vet ni väl.

— Nå, då få vi sköta om dem allihop. Hvem känner Bengt Bergman? Ni förstår hvad jag menar. Hvem frågar han innan han skrifver?

— Han skrifver visst som han sjelf tycker, påstås det.

— Åh det är inte möjligt. Så oförskämnd kan han inte vara. Är det ingen som vet?

— Man har sagt, yttrade en efter någon tystnad, att han rådgör sig med Svarte Petter, gamle Per Johanson ni vet.

— Den! Han kan ju inte hålla i en pensel engång, så darrhändt är han. Konjaken sqvätter nästan ut genom naglarna på honom, stackare.

— Ja, men det hindrar inte, att han har ögona i behåll och vet hvad han tycker, så fort han får sigte på en tafla på långt håll.

— Och Bengt Bergman tror på den gamla fylltunnan! Nå, då få vi ta itu med honom då. Hvem åtar sig Svarte Petter?

— Ja, nog ville han låna en tia af mig häromdagen, det vet jag, sade en. Han fick ingen, och det utaf ett mycket godt skäl. Men är det någon som har godt om sådana, så åtar jag mig att försöka, hur pass fast han är i sina åsigter, den gamla tratten. Hit med en tia, någon!

Man såg frågande på hvarandra, men det tycktes ej vara godt om tiokronsedlar inom sällskapet.

— Låt oss skramla, föreslog en. Det är ju för ett godt ändamål. Här är hvad jag kan bidra med. Han tömde sina byxfickor. 3 tjugufemöringar och några kopparslantar jemte en liten korkskruf, en kautschuk och två ångbåtspolletter föllo ut. De andra följde exemplet och man lyckades slutligen med stor svårighet samla det nödiga aktiekapitalet, tio kronor.

— Sätt i honom några konjakare innan du börjar Calle, så blir han medgörligare, sade en.

— Det hörs, hur litet du känner Svarte Petter, svarade Calle, i det han lade in de hopskramlade mynten. När han fått i sig ett par konjakar, så är han stursk som en kung och sväfvar i konstens idealverld. Nej fan! Vill man ha honom till någonting, så ska det vara innan han fått absinten på morgonen. Då är han färdig att sälja sin salighet för en sup, stackare, så usel känner han sig. Men lita på mig, ni. Jag ska sköta saken finurligt, ska ni få se.

Ja, derefter företogs alla de öfriga tidningsreferenterna till behandling. På de aflägsnaste vägar lyckades man stundom utfinna någon punkt, der man kunde inverka på dem. Den ena hade t. ex. en syster, som var god vän med en aktris, som, ifall hon ville, kunde få Tulle Tassen till hvad som helst. Så ordnades denna sak på ett ganska förhoppningsfullt och tillfredsställande sätt.

Värre var det med Pirre Bångström i Aftonen. Ingen hade några »vägar» till honom. De vildaste förslag framkastades, ibland dock mera på skämt.

— Känner ingen till hans gamla mamma, frågade en till slut.

— Aldrig hört talas om att Pirre någonsin haft någon mamma, ung eller gammal, svarade hans granne. Pirre har visst framalstrats direkt ur naturen, ur hennes koncentrerade elaka gaser. Det anser jag vara det enda sätt hvarpå en sådan der rackare kan ha kommit till. Eller också har han flugit hit rakt från helvetet, färdig och helgjuten. Det är det troligaste, anser jag på det hela taget.

— Ja han skrifver elakt nog för att ha kommit derifrån, det är sannt. Men någon svag punkt har han väl ändå. Är han rädd för sin städerska? Hvem lånar han pengar utaf? Hvem har han till skräddare?

— Kära du, Pirre lär betala sin skräddare på dagen och får rabatt för kontant betalning. Har du nånsin hört ett sådant svin?

— Nej, har han sjunkit så lågt! Det var det värsta jag har hört. Hvem rakar han sig hos då? Man tror gerna den som har knifven på strupen på en.

— Ha! Ha! I Turkiet kunde rakarne möjligen vara rakaste vägen till en Paschas gunst, men inte här.

Det var då en omöjlig fan! Nå, då gå vi förbi honom så länge och ta Nippe Petterson i Åskådaren. Hvem åtar sig Nippe?

Ett allmänt jubel utbröt. Hvar och en åtog sig Nippe. Han var en älskvärd, trefflig och hygglig karl, utan en enda förarglig dygd eller grundsats, skulder öfver allt, den lättsinnigaste människa i Stockholm, och qvar i sin tidning bara för att han hade en stil så lätt att läsa som blanc-mangé att äta. Den kunde hvem som helst sköta om.

På det hela taget ordnades saken slutligen ganska tillfredsställande, utom hvad den omöjliga Pirre Bångström angick, och man skildes åt nöjd och med en djup öfvertygelse att man tjenat konsten, den äkta konsten, den högre konsten, hvars verkliga, sanna och hängifna representanter man här ansåg sig vara. Om Tekla Helming ej snart lät sig rätta, så måste hon krossas, det var alltihop. Inga offer voro för stora då de bragtes åt konsten.

KAP. V.

Valfrida Helming gick några dagar efteråt till teatern för att repetera ett par scener i Herdinnan, der ett par biroller blifvit omkastade till följd af sjukdomsfall. Hon blef då högst oangenämt öfverraskad deraf, att en äldre aktör, som ibland tjänstgjorde som regissör, mötte henne med underrättelsen, att hon inte skulle spela den aftonen. Teaterdirektören hade bestämt, att fröken Berning skulle alternera med henne i Pamelas roll, sade den vänlige och artige mannen.

— Skall hon alternera med mig, sade Valfrida. Det har jag inte hört ett ord om, förr än nu. När blef det bestämdt?

— Jo, ser fröken, publiken tycker om att se olika uppfattningar af en sådan der roll. En stor del är mycket förtjust i fröken Bernings Pamela, fastän jag för min del afgjordt ger frökens uppfattning af rollen företrädet.

Han gick till sina bestyr. Men Valfrida uppsökte teaterdirektören i hans enskilda rum. Hon hade hört det franska ordspråket »Vaut mieux s'adresser au bon Dieu qu'à ses saints» och trodde att det möjligen kunde vara så, här med. Direktören tog mycket vänligt emot henne, lyckönskade henne till de framgångar hon vunnit som Pamela, och började genast tala om den gjorda förändringen. Tidningarna hade sagt, att fröken Bernings olika uppfattning af rollen väl kunde hafva sina sidor o. s. v. Han var så vänlig och artig, att det var omöjligt att blifva ond på honom. Den stackars Valfrida sväljde sin förtret så godt hon kunde och gick hem.

Hon hade fått sin första känsla af att jorden darrade under hennes fötter och att ingenting var säkert. Hon undrade också om Anton Falk hade gjort det här i förargelsen, eller om det verkligen var den allmänna åsigten.

Der hemma möttes hon af en ny förtret. Hennes mor och Tekla voro ganska nedstämda, isynnerhet modren, som alltid vid minsta motgång såg allting mörkt. Tekla tog saken något hoppfullare för att hjälpa modren. Men den var onek-

ligen tråkig nog. Tekla hade varit och erbjudit sin nya taffla åt sin konsthandlare, som hittills visat sig ganska ifrig att köpa af henne. Men denna gången hade han varit mycket mindre angelägen, velat pruta duktigt på priset eller också endast taga tafflan i kommission. Då Tekla slutligen frågade honom rent ut hvad som händt sedan sist, då han hade nödgat henne att lofva, att han skulle få förhand på allt hvad hon målade, frågade han henne, om hon inte sett hvad som stått i tidningarna rörande hennes målningar. Nej, svarade Tekla, hon hade inte sett annat än godt. Han tog då fram några tidningar för samma dags morgon och läste upp för henne. En kritiker råde »den unga begåfvade konstnärinnan» att »koncentrera» sig mera. Hon var måhända något för produktiv. Deraf kunde lätt uppkomma en brist på djup, en flackhet, som skulle ohjelpigt skada sjelfva arten af hennes konstnärskap. En annan trodde sig förmärka en viss brist på själfständighet hos den hittills så lofvande artisten. Äfven denne råde henne till att studera mera och producera mindre. Hon hade kommit ut för tidigt, börjat exponera medan hon ännu var blott halft utvecklad, och, att döma efter vissa tecken, ansåg hon sig nu vara en fullt färdig konstnär, hvilket dessvärre alls icke var fallet. Några år till i Paris, i tillbakadragen, intensiv koncentration, vore den bästa régime hennes sanna vänner kunde tillråda henne, om hon ej ville blifva som ett träd med förtidig frukt. En tredje sade ännu värre saker. Han talade om brist på skola, servil imitation af naturen, jagt efter söta små känslotilltalande motiv, der sjelfva konstnärligheten skulle omgifvas af eller försvinna uti en atmosfär af ångor, utgångna från en af ämnet upphettad sentimentalitet, helt och hållet främmande för den rena konsten, ja förderflig för dess verkliga natur, dess egentliga lif.

Den stackars Tekla blef alldeles yr i hufvudet. Hvad i all verlden hade händt? Hvart hade hennes popularitet tagit vägen i en hast? Först idel beröm, och nu alla tecken till att, om hon fortfor att måla och försöka sälja, skulle ändå värre saker sägas. Konsthandlaren hade antydtt, att det säkraste vore att skaffa sig någon »vän i viken», någon »biskop till morbror», kort sagdt en beskyddare, sälla sig till ett kotteri; och då Tekla

stolt svarade, att hon ej ville begagna sådana medel, utan endast lita på sin egen kraft och begåfning, så ryckte han på axlarna och sade: »det går inte, lilla fröken, det går rakt inte. Åtminstone törs jag inte köpa af fröken då på fast hand, men i kommission, i kommission, mycket gerna, det vill säga, så länge jag har plats i min lokal. En eller ett par taflo i sänder, inte flere kanske. Det var aldrig skäl», tillade han, »att exponera mycket på en gång. Då såg folk, att tafloerna ej gingo åt, och då ville ingen köpa.»

— Nå men »Opinionen» då? frågade Valfrida bestört. Din vän Bengt Bergman, som berömde »flickan vid bäcken» så mycket. Hvad säger han?

— Ack kära du! Han är på reträtt han också, fastän han ännu inte skrifer fullt så elakt som de der andra otäckingarna. Han säger så här (hon hade skaffat sig tidningen och läste nu upp följande): »Vi kunna tyvärr ej yttra oss fullt så fördelaktigt om fröken Tekla Helmings sista tafla »drömmier», som vi hade nöjet göra om »flickan vid bäcken». Man har ofta sagt, att qvinnan låter sin egen subjektivitet alltför mycket göra sig gällande i sina konstprodukter. Subjektiv får hon visserligen vara i en mening, talangens, uppfattningens, den individuella begåfningens subjektivitet. Men strängt objektiv på samma gång. »Der», säger konstnären, »der är hvad jag vill framställa, naturen, verkligheten, sanningen; låt dem tala, låt deras ande, deras röst tala, men ej min.» Här fattas detta, och i stället — vi ville ogerna uttala ordet, men svaghet vore på detta ställe feighet, trolöshet emot den höga uppgift åt hvilken vi egnat vår penna, — i stället skymtar här fram något af det farligaste, det konstförderligaste, som kan bringa en eljest lofvande konstnär på retur, nämligen de första spåren som vi för vår del hittills förmärkt hos denna konstnärinna af — sentimentalitet. Må hon akta sig väl därför. Vi säga det i allra största välmening. Särskildt som qvinna må hon sky denna klippa, på hvilken så många qvinlig konstnär lidit ohjelpigt skeppsbrott. Sentimentalitet i konsten får ej finnas. Sådant hör möjligen till barnkammarens illustrerade bilderböcker. Dit får den sentimentala målarinnan taga sin tillflykt, om hon ens der

blir mottagen.» Så skref nu den förut så ytterst berömmade Bengt Bergman i »Opinionen».

Just då Valfrida i sin ordning berättat om den motgång som träffat henne, och de tre fruntimren sutto ganska nedslagna öfver det plötsliga moln som uppgått öfver deras förut så ljusa lif, kom den snälle farbror Eskil på besök. Han hade läst tidningsartiklarna, och en rådplägning begynte nu om hvad som var att göra. Farbror Eskil hörde icke till det slags tröstare, som alltid börja med att säga »sa jag inte det förut?» I stället gick han rakt på saken och frågade, om de på något sätt råkat stöta sig med någon, vare sig tidningsskrifvare eller annan person med inflytande i konstnärskretsar?

— Jag vet ingenting, hvad mig angår, sade Valfrida, annat än att den der lilla otäcka Anton Falk var litet närgången härom dagen hos fru Valoddi. Han hade druckit litet för mycket och ville nödvändigt berätta en otreflig historia för mig.

— Och det fick han inte?

— Nej, visst inte. Skulle jag tillåta det, kanske, tycker farbror? Jag måste nästan vända honom ryggen till slut för att få honom att tiga.

Den gamle konstnären satte sina läppar som om han ämnade åstadkomma en liten sakta hvissling, men det hördes intet ljud. Efter några ögonblicks tystnad vände han sig till den andra system, småleende.

— Nå än du då, Tekla lilla? Hur har du försyndat dig, eftersom du i en hast börjat måla så mycket sämre än förut?

— Inte på något sätt det jag vet, svarade Tekla skrattande. Jag tror mig inte en gång ha talat med någon journalist, långt mindre bedt honom tiga, som Valfrida gjorde. Och jag kan väl inte tänka mig, att de ord jag sa' hos fru Valoddi här om dagen angående fröken Stenströms »gudarna i Valhall» kunnat skaffa mig några fiender.

— Arma, olyckliga barn! Hvad sa' du om fröken Stenströms tafra? Talade du illa om den, så är det inte det som skaffat dig fiender. Men med kännedom om din natur och din uppfattningsgäfvna förmodar jag, att du talade väl om den,

ty det är en bra taffa. Och då behöfs ingen vidare förklaring. Var det några artister som hörde dig försvara den?

— Ja visst! En hel mängd. Rummet var naturligtvis fullt af artister hos fru Valoddi.

— Då är saken klar. Hinc illæ lacrimæ, hvilket är uttydt »der ha vi ägget». Nå! Hör nu på. Så fort jag hade läst hvad som stod om Valfridas Pamela och om Teklas »drömerier» så gick jag genast till hufvudredaktörerna för både tidningen »Morgonen» och tidningen »Opinionen». Begge två ä' mina gamla vänner och bröder.

— Så rysligt snällt af farbror Eskill! Nå?

— Ja, hvad tror ni jag fick till svar?

— Snäsor kanske, stackars farbror!

— Åh nej, visst inte. Värre än så. Doktor Berndtson i »Morgonen» sa' att han var mycket ledsen; men hvad ville jag att han skulle göra? Han satte sjelf aldrig sin fot på teatern. Hade hvarken haft lust eller tid att gå dit på 20 år. Han visste inte engång hvem som var fröken Berning och hvem som var fröken Helming. Skulle inte känna igen dem om han stupade ikull på dem. Troligtvis snälla flickor begge två, eller otäcka, likagodt. Hade inte en aning om hur de spelade herdinnan i Pamela. Var därför tvungen att helt och hållet lita på sin teaterkritiker, en karl som hette Anton Falk, och som ansågs vara mycket styf i sådant. Ville jag, att han skulle afskeda Anton Falk för gammal bekantskaps skull med mig? Jag behöfde bara säga ordet, så skulle det ske. Men kanske jag då vore god nog att rekommendera honom en annan teaterrecensent, som jag vore bestämdt säker på alltid skulle tala väl om min skyddsling fröken Berning. »Fröken Helming», rättade jag honom förargad. Fröken Helming mente jag, sade han godmodigt, förlåt mig. För mig betyder det ena namnet ingenting annat, än att det är den som du bryr dig om. Jag känner ingendera sjelf.

— Men för fan, du är ju ansvarig redaktör, sa' jag åt Berndtson. Ja, jag är det, svarade han, men om du tror att det betyder, att jag kan befalla mina recensenter hur de ska' skrifva, så är du mindre klok karl än jag hittills har tagit

dig för. Säg nu hur du vill ha det? Ska' jag afskeda Anton Falk? Det kan jag. Eller vill du hyra ett par handfasta karlar och låta piska upp honom? Det sista tror jag du vore bättre betjent med. Men alldeles säkert botemedel tror jag ändå inte det är, ty värr. Emellertid skall jag tala vid honom om saken tills vidare. Han brukar inte vara omöjlig, om man tar honom på rätta sättet.

Ifrån honom gick jag till min gamle vän Gerdtson i »Opinionen». Hos honom klagade jag öfver den plötsliga förändring i ton, som hans kritiker Bengt Bergman vidtagit rörande fröken Tekla Helmings konstnärsskap.

— Du är naturligtvis alldeles opartisk, sade han med ett skälmskt småleende. Jaså ja, bara gammal vän till deras far. Nå opartisk anser jag mig också vara, för jag kan inte skilja på olja och akvarell, och hvad som menas med valörer har jag aldrig fattat. Men det tror jag lyckligtvis inte behöfs för att skriva om en tafla, och om du vill, så ska' jag gå och se på fröken Helmings tafla och skriva att den är — epokgörande. Jag ska' till och med sätta mitt namn inunder artikeln, fastän många komma att tro att jag blifvit galen. Nå, hur vill du ha det? För en så gammal vän är jag färdig att göra hvilken uppoffring som helst. Säg bara!

Jag visste ju, tillade farbror Eskil, att Gerdtson inte menade allt hvad han sa'. Han skämtar gerna. Och medan vi talade kom händelsevis den der Bengt Bergman in, för att fråga om någonting. »Nå det passar ju bra, sa' Gerdtson, här ha vi just delinqventen. Hör nu herr Bergman, här ser ni min gamle vän professor Eskil Nilsson, som klagat öfver att ni skrivit illa om fröken Tekla Helmings sista tafla, som han deremot tycker är utmärkt bra. Professorn är naturligtvis alldeles opartisk, det behöfver jag inte säga. Det är endast i konstens intresse han har kommit hit.

— Naturligtvis, svarade Bengt Bergman med en artig bugning. Jag behöfver inte säga herr redaktören, att jag endast följt min öfvertygelse i hvad jag skrivit.

— Också naturligtvis! svarade Gerdtson. Det vet jag mycket väl. Ingen misstänker er för att låta er påverkas af några

andra motiv. Men troligen bildar ni som andra inte ert omdöme alldeles ensam för er sjelf högt uppe i rymden. Ni samtalar med andra, ni jemför er uppfattning med deras? Ni hör hvad de ha att säga? Möjligen låter ni er någon gång påverkas af erfarna konstnärers omdöme, mer eller mindre medvetet kanhända? Inte sannt?

— Jo naturligtvis. Jag tar hvarje tillfälle i akt, att utveckla mitt konstsinne och upplysa min uppfattning. Det vore ju i högsta grad egenkärt att —

— Javisst! Javisst! Alldeles precis! Nå, min gode vän, här har ni ett alldeles ovanligt godt tillfälle att utveckla ert konstsinne. Professor Eskil Nilsson anses vara en af de största konstnärer och konstkännare som nyare tider frambragt. Gör mig den tjensten att höra hvad han har att säga om fröken Helmings sista tafla. Det skulle vara mig ett stort nöje, om herrarna kunde se saken på samma sätt. Men förstå mig rätt! Inte för någonting i världen vill jag söka påverka er i aldrringaste mån. Sanningen, och endast sanningen är, som vi alla veta, denna tidnings valspråk såväl i konst som i allt annat. Men det vore roligt, om ni funne er kunna modifiera era åsigtter något, efter att ha jemfört dem med professor Nilssons.

Och dermed skjutsade han in oss i ett sidorum och tog emot en annan herre, som redan väntat länge.

— Nå, kära farbror? Hur gick det se'n?

— Jo, bevars. Bergman var rätt artig och hygglig och jag tror han lät öfvertyga sig. Han lofvade att ytterligare tänka på saken, gå och se på din tafla och dervid taga i öfvervägande hvad jag hade sagt. Han skrifer nog fördelaktigare nästa gång, tänker jag, och se'n följa de andra sannolikt efter. Som en hund gläfsar, gläfsa de andra med.

— Hur ska' jag kunna nog tacka farbror? sade Tekla, och de andra instämde lika varmt. Men den stackars Teklas stolta känsla af, att endast ha sig sjelf att lita på och ej behöfva någons skydd, den hade fått en svår rubbning. Modern såg de dystraste syner framför sig. Hon hade visserligen nu »till hyran» för nästa qvartal. Men om Tekla inte fick sälja några taflor vidare, och Valfrida ej fick sitt kontrakt vid teatern för-

nyadt, hvad skulle de göra då? Säsongen var snart slut och ännu hade ej direktören talt om förnyelse. Det såg mycket illa ut, tyckte gumman.

KAP. VI.

Men utsigterna ljusnade snart ganska betydligt. Valfrida kom hem en dag från teatern och berättade, att stackars fröken Berning nu inte kunde spela Pamelas roll. Hon hade nämligen fått någon slags åkomma i halsen, så att hon inte kunde sjunga de sånger och kupletter som hörde till rollen.

— Åh, Gud ske lof! Då får du ha rollen ensam! utbrast gamla fru Helming med oförställd glädje. Hon var alldeles för naiv och för uppriktig att förstå sig. Men Valfrida var för god att se saken fullt så egoistiskt. »Söta mamma, tala inte så, sade hon med förebrående röst. Det är rysligt synd om den stackars flickan, om hon inte blir bättre till nästa termin eller till den tiden då kontrakterna göras upp. Hon försörjer sina gamla föräldrar, som mamma vet».

— Bara modern, tror jag du sa' en gång? Fadern är visst död för länge sedan.

— Jaså. Ja. Så är det kanske. Men i alla fall. Och hon ä' visst mycket snäll, stackars flicka, det tror jag, fastän jag känner henne mycket litet. Vi ha inte vexlat många ord med hvarandra. Men i dag, när hon skulle gå ifrån teatern, så sa' hon ganska vänligt, fastän hon var mycket ledsen förstås: »ja, nu får fröken behålla rollen ensam, för jag blir nog inte frisk igen medan Herdinnan är uppe. Lycka till, för fröken ska' inte tro att jag tyckte det var roligt att kifvas med fröken om rollen. Men jag kunde ju inte hjälpa det, eftersom jag har andra att försörja, som kanske fröken vet».

— Ähja, det var ju ganska hyggligt och beskedligt sagdt, sade modern. Nu får hon väl ta sig till något annat, och då

har man lättare att — att önska henne allt godt, eftersom hon ä' snäll.

— Ja, och hvad jag tyckte särskildt om var, att hon inte alls talade om, att det var hon som hade rollen först.

— Ja visst ja. Nå, nu får du väl bestämdt engagemang för nästa speltermin, antar jag?

— Ja bevars. Direktören talte om det i dag redan. Men nu tänker jag hålla mig litet morsk.

— Akta dig, Valfrida, inföll Tekla. Ta du hvad du kan få. Fröken Berning kan snart bli frisk igen.

— Så du säger, Tekla, sade modern oroligt. Jag tyckte Valfrida sa', att hon hade en obotlig halsåkomma, stackars människa. Sa' du inte det?

— Nej, visst inte obotlig, men svår och troligen långvarig.

— Jaså, inte ändå obotlig? Jag tyckte du sa' obotlig.

— Och dessutom, fortfor Tekla, så kan det lätt bli flera rivaler än fröken Berning. Man kan aldrig vara säker. Se på mig. Här har kommit en ung herre, jag vet inte alls hvarifrån, som roar sig med att måla precis på samma sätt som jag. Fullkomlig imitation! Och tidningarna, som blefvo hyggliga igen sedan farbror Eskil hade talt vid dem, ha nu börjat på att berömma den der pojken, utan att det ringaste grand nämna om, att han bara härmar mitt sätt att måla.

— Ja, kära du, bara de inte säga, att det är du som härmar honom, så får du minsann vara nöjd. Får han sälja, tror du?

— Ja, bevars. Min konsthandlare hade två utaf hans taflor, såg jag i dag, och han har lemnat en bit till inköpet i konstföreningen, som kanske blir köpt framför min.

— Så förargligt! Kan du ingenting göra?

— Jag vet inte hvad det skulle vara, sade Tekla funderamt. Jag träffar troligen Bengt Bergman i dag på artistbalen. Jag undrar om jag skulle våga be honom säga ett par ord i sin tidning. Han är så snäll och vänlig som helst nu, så jag tycker inte det vore så farligt.

— Kanske farbror Eskil kunde göra det bättre? Det låter mera opartiskt än om man gör det sjelf.

— Åhja, det kan du ha rätt uti. Jag undrar —

— Hvad undrar du?

— Åh, jag satt bara och tänkte på, hvilka som ä' uti inköpsnämnden nu. Om man kunde säga ett litet ord? Inte be dem rösta på ens tafla naturligtvis, men bara låta dem veta, att man har skickat in till inköpet. Vore det rysligt illa gjordt, tycker ni?

— Inte alls, svarade fru Helming afgjordt. Hvad ska' man ha bekanta och vänner för, om man inte törs be dem om så mycket en gång?

— Nej, men jag menade inte att be dem, mamma lilla. Bara att — att — påminna dem om att taflan finns der. Jag begär inte mera än rättvisa, vanlig rättvisa.

— Ja, och eftersom alla andra naturligtvis göra det och mycket mera till, så vore det ju nästan orätt, om man inte gjorde så med, tycker ni inte?

— Jo visst! Ack den som hade råd att ge små middagar, eller små treffiga supéer! Då kunde man få tillfälle att visa litet vänlighet mot sådana, som ha burit sig hyggligt åt, i tidningarna eller på annat sätt.

— Ja visst, men det är inte att tänka på, kära du, så som vi bo. Nej, vi få nöja oss med att visa oss tacksamma mot de der herrarna när vi träffas på andra ställen. Och framförallt att vara försiktiga, så att vi inte stöta oss med sådana som ha inflytande.

— Ja, så som du gjorde när du tog Stina Stenströms tafla i försvar. Minns du?

— Om jag minns! Åhnej, så mycket har jag då lärt mig efter den betan. Hur ledsamt det än är, så kan man ju inte våga hela sin existens för att få säga hvad man tycker om en obekant människas tafla. Det får rikt folk göra, som inte riskera brödfödan för dagen, som vi.

— Usch att man ska' vara fattig! Stina Stenström? Målar hon ännu?

— Åhja, litet grand, för någon slägting, som vill hjälpa henne. Hon har ju en hop relationer. Men hon är inte alls erkänd som en verkligt äkta konstnär, utan bara som en dilettant,

en fuskare i yrket, sa' herr Bergman mig häromdagen. Den stackaren ha de lyckats äta ut riktigt ordentligt.

— Ja, vet ni hvad, utbröt nu fru Helming, i det hon lade ifrån sig virkningen. Den der Stina Stenström, hon hade verkligen inte med målning att göra, och ju flera som låta bli, desto mera möjlighet blir det för dem som måste lefva på det. Inga amatörer eller amatöser. Jag önskar jag finge bestämman huru många som borde få måla och bli aktriser. Då skulle det snart bli bättre stäldt än det nu är, det lofvar jag.

— Nej men, mamma då? utbröto flickorna skrattande. Kommer inte mamma ihåg ordspråket: »man måste lefva och låta lefva»?

— Jag tycker bäst om första halfvan af det ordspråket, jag, och när ni ha haft så mycket bröd- och hyr-bekymmer som jag, så bli ni inte så der förfärligt ädelmodiga och gifmilda af er som ni nu ä', det spår jag.

Tyvär såg det ut som om det »förfärliga ädelmodet och gifmildheten» inte skulle komma att vara så länge som gumman fruktade. Men flickorna kände det godt att höra sig klandras därför nu, och märkte inte alls, huru långt de sjelfva redan hunnit ned på det sluttande planet. »Facilis descensus Averni», det går lätt att glida ned i afgrunden. Det ordet tycks vara särskildt tillämpligt för konstnärsvärldens osaliga andar, blodlösa väsen, furier.

KAP. VII.

Den tid, hvarom här är fråga, kan med stort skäl beskrifvas såsom det hänsynslösa frihetsbegärets och den krassaste egoismens tid. Med frihet menade man rättigheten att endast göra hvad man sjelf tyckte vara angenämt, och egoismen var den naturliga form som kampen för tillvaron valde för att kunna segra. Man hade missförstått en stor naturforskares ut-

tryck om naturens verksamhetsmetoder ända derhän, att man trodde honom mena, att det menliga samhället äfvenledes gör rättast uti, att tillämpa samma skoningslösa metoder som naturen. Hvar mans hand borde vara mot hvar man, styrkan hade rätt, den svage var dömd till undergång. Sammanslutningar kunde visserligen göras, men endast af egoistiska skäl och så länge något särskildt mål dermed skulle uppnås. Sedan detta mål blifvit uppnådt, var man fri att bilda nya kombinationer, ja till och med riktade emot de samma, med hvilka man nyss förut varit i förbund. »Hvar och en för sig sjelf, och må fan ta den som blir sist.» Detta var en mycket vanlig och såsom särdeles »praktisk» ansedd och tidsenlig lifsåskådning.

På inga områden tillämpades dessa åsigter mera skoningslöst, ingenstädes drefvos de mera till sina yttersta konsekvenser än uti konsnärsverlden, såväl ibland de fria konsternas idkare som inom musik- och teaterlifvet. Äfven litteraturen berördes något litet deraf, men ej på långt när lika mycket. Hvarföre så var, är svårt att säga och det skulle vara ytterst intressant att söka finna svaret derå. Men dertill är icke nu tid. Det må vara nog att söka gifva en svag föreställning om, huru det såg ut dels ibland bildande konstnärer och dels inom teaterverlden.

Det såg oredigt, anarkiskt ut inom detta lif. Men det fanns dock en genomgående princip, som visade sig för den, hvilken gaf sig tid till att söka rätt derpå. Denna princip (om den så får kallas) var, att alla af staten ordnade institutioner för utveckling af konstnärliga gåfvor voro urmodiga, misslyckade och skadliga för den fria andens, det medfödda snillets utveckling. De verkade som bojor, band, lindor, som Procrustes-sängar på tillväxten, de stäckte vingarne på den växande örnen. Detta gällde naturligtvis i första hand akademien för de fria konsterna, men äfven musikaliska akademien fick höra bittra förebräelser af samma slag. Ingendera följde med sin tid, klagades det, beggedera voro fastvuxna i gamla rutiner, oföränderliga dogmer, stelnade begrepp om skönhet och utvecklingslagarnas tolkning. Och det var ju naturligt att så måste vara i dylika institutioner. De gamla lärarne, tidsenliga och ut-

märkta då de voro unga, hade nu fått lön på stat och tjenade qvar ända till dess de kunde få pension. Huru kunde man väl begära, att sådana gamla oafsättliga antediluvianer skulle följa med sin tid? Nej! Nya lärare! Ständigt nya, och helst valda af lärjungarna sjelfva! Så fort de blifvit det aldra ringaste föräldrade och stela i formerna, så bort med dem och fram med andra i stället.

Men det var ej nog med att lärarne kunde afskedas. Eleverna sjelfva borde hafva mycket mera frihet. De borde alls icke tvingas att gå den vanliga oxgången, att i flera års tid följa en viss tabulatur, antingen de voro långt längre hunna än deras kamrater eller icke. Detta var som att tvinga en örn att gå på marken, fastän hans vingar redan kunde bära honom upp mot den fria omätliga rymden.

Något af allt detta var ju sannt. En örn borde ej tvingas att gå i takt med gåsen. Men svårigheten var att komma öfverens om hvilken som var en örn och hvilken var en gås. Och olyckan ville att mängen gås trodde sig vara en örn. Många bröto sig ut ifrån akademierna och utvecklade sig så fort de kunde på egen hand. Somliga lyckades; andra misslyckades, upphörde att måla eller sjunga, men blefvo i stället stora konstkritici och berömda lärare, som lärde andra att måla och sjunga. Ty mängen som ej kunde flyga sjelf, ansåg sig kunna lära andra att flyga. »Cliquer» och kottier bildades, som alla voro ense om en sak, att akademierna voro odugliga, vare sig de eljest höllo i hop med hvarandra eller icke. Och frihet fanns, nota bene för den, som tillhörde den tongifvande kretsen. Han fick göra som han ville då han målade, sjöng eller spelade fortepiano (ty äfven inom detta sista område bildades partier, som fördömde hvarandra lika häftigt som målarna). Men ve den som vågade sig att vara sjelfständig, om han ej hörde till något af de regerande husen. Då var han anathema maranatha och måste utrotas, försvinna, dö.

Så såg det ut. Det var ett infernaliskt tillstånd, ett pandemonium i detta ords hemskaste betydelse, ett rent helvete på jorden. Det var ej godt att stå upprätt, att gå sin egen väg fram under sådana omständigheter. Man skulle vara en all-

deles ovanligt stark karakter för att försöka göra det. Och gjorde man det, så var undergången afgjord förr eller senare. Det kunde dröja länge innan man fick ett stort namn för ringadt, ett länge grundadt konstnärsrykte jemnadt med jorden, liksom då man vill fälla en stor ask. Men Nidhöggs tänder förmå mycket, om de ideligen gnaga. Och här gnagdes ideligen och hårdt. Till slut fanns ingen, som sades duga till något inom alla konstområden, utom de som hörde till den rådande juntan. Alla andra hade det mycket svårt och förde ett tylande svältlif.

Men juntan gaf nya lagar. Inom målarkonsten bestämde den huru naturen såg ut, eller åtminstone huru hon skulle återgifvas på duken. Den förklarade en tid, att porträtt alltid skulle målas med grofva »klatschar» och rödbruna fläckar, antingen originalet verkligen såg ut som en rödbrusig krögare eller icke. En fin, skär och hvit hy fick icke vidare finnas, åtminstone ej på duk. Det var »sökt» och »petigt». Ett vackert landskap borde ej uppsökas och målas. Det var också »sökt». Naturen var lika skön allestädes. En afång lada var för den sanna konstnären lika skön och intressant som den mest pittoreska gamla ruinerade medeltidsborg, ett tungt flackt landskap lika roligt att se på sin vägg, som den herrligaste scen från Sveriges vackraste trakter eller från Schweiz och Italien. Det var okonstnärligt och barnsligt att tala om hvad som var »vackert». Allting var lika vackert i naturen.

Men man fick minsann »passa sig» för att inte bli gammalmodig och efter sin tid, ty lagarne förändrades lika hastigt som godtyckligt af den lagstiftande juntan. En tid skulle all verklig konst vara »naturalistisk» eller »impressionistisk». Man skulle då i första fallet hålla sig strängt vid naturens verkliga utseende, utan det ringaste försök vare sig att se det med konstnärens för skönhetsiakttagelse uppöfvade öga eller att idealisera det, och i det andra fallet, nämligen vid det impressionistiska målnings sättet, skulle man, utan några vidare stränga studier eller iakttagelser, »ditkasta» sina egna ögonblicksintryck så som de i första anblicken erhållits. Men rätt som det var, förkunnades en ny lära. Man skulle nu måla »subjektivt», det

ville säga ej så, som naturen för det vid iakttagelse vanda och uppfostrade ögat verkligen ter sig och *är*, utan så som målaren enligt sin ensidigt subjektiva uppfattning tycker att det är. Detta var onekligen en stor fördel för målaren, ty han slapp härigenom ifrån ett ofantligt förarbete. Teknik och strängt studium af naturen blefvo öfverflödiga. På alla anmärkningar rörande oriktig teckning och osann färg kunde han helt enkelt svara: »jag ser det så» och saken var afgjord.

En slags fördel fanns dock äfven för allmänheten uti all denna galenskap och förstörande snedvridning af konsten. Den frestades aldrig att köpa någonting. Man fick behålla sina penningar. Det målades aldrig någon tafla som man ville hänga upp på sin vägg, äfven om man fick den till skänks. En och annan lät dock förleda sig af någon bland den tongifvande klickens artister att köpa en tafla, som han för ögonblicket förmåddes tro vara vacker. Men sedan han fått hem taflan och hans vänner hunnit yttra sig, blef den snart buren upp på vinden och lemnad åt glömskan.

På samma sätt var det med porträtten. Det var just ej så roligt att få hem sitt eget och sin hustrus porträtt, som kostat stora summor, och finna sig sjelf framställd som en skutskeppare, hvars näsa och kinder tydligen farit mycket illa, dels af väder och vind, dels af flitigt groggande, samt sin unga söta hustru porträtterad som en af Bellmans muntra fruar, en liflig krögerska, Mutter på Tuppen eller Ulla min Ulla. Detta var förargligt äfven om man verkligen såg så der ut. Ty man väntar sig af en hyggelig målare att han skall vara litet skonksam. Men om man sjelf har en mycket fin hy, till och med ovanligt mörkblek, och ens hustrus ansigte har den lättaste skära färgton, då är det rent olidligt. Att införlifva två sådana obehagliga osanningar med sitt familjegalleri var ej gerna möjligt, och som målarens »konstnärssamvete» förbjöd honom att göra den minsta förändring, och han, på anmodan att modifiera de starka färgerna svarade, »hvad jag har målat, det har jag målat», så fanns ej annat än att skicka upp dessa obehagliga »konstprodukter» på vinden och anmoda en annan mindre våldsam naturförändrare att utföra porträtten.

KAP. VIII.

Hvad artisterna beträffar, så kämpade några tappert emot den nya och högröstade skolans öfverdrifter, men de gjorde det vanligen förgäfvets och en mängd gingo under i striden. Andra, mindre ståndaktiga, som också funno, att de hade att välja mellan underkastelse och att svälta ihjäl, beslöto sig dels för att tjuta med ulfvarna och dels att, fastän med sorg och saknad, följa med strömmen. Bland dessa sednaste var den lilla målarinnan Tekla Helming. Här var det dels nöden, dels och mest hennes mors upprepade anfall och böner, som förmådde henne att vara sin egen sannare uppfattning otrogen.

— Min söta lilla Tekla, sade modern, kan du säga mig, hvad du vinner med att vara envis och måla så som du sjelf tycker och så som du hvad du kallar »ser naturen», när du ändå aldrig får sälja en tafla och vi snart hvarken ha till hyran eller till nya kängor. Hvad behöfver du göra dig till martyr för »sanningen» för? och hur vet du för resten att det verkligen är sanningen? Jag må säga, att det förefaller mig temligen egenkärt, att tro att du förstår sådana der stora konstiga frågor bättre än de aldra mest framstående målare, som tycka olika mot dig. Hur kan du veta att du har rätt, då så stora talanger säga, att det ska' målas på annat sätt? Och hvad hjälper det för resten att streta emot och slita ondt? Du får ändå ge med dig till slut, det är ju klart. Jag kunde förstå det, om det vore fråga om en samvetssak, så der som de första kristna martyrerna, som brändes eller äts upp utaf vilda djur för sin tros skull. Det var kanske nödvändigt, fast det var bra otrefligt, det måste jag säga. Men inte kan det väl behöfvas att göra sig till martyr och svälta ihjäl, bara för att man »ser naturen» på olika sätt mot andra, inte? Låt då i Herrans namn människorna få sin gamla natur så som de vill ha den och ser den, isynnerhet som det är de som betala pengarna för tafflorna. Jag tycker att det är rent obilligt af dig, att envisas och vilja tvinga på folk hvad de inte tycka om. Lika gerna kunde en sömmerska ta sig för att inte vilja sy en klädning

efter sednaste modet, till krinolin t. ex., för att hon tycker det är tokigt och tillkonstladt och stridande mot »skönhetslagarna», som den beskedliga Eskil pratar om. Precist lika gerna!

— Ack, kära mamma! suckade Tekla, som var hårdt ansatt, inte är det alls detsamma. En konstnär är ju ansvarig inför — inför konsten och sitt eget konstnärssamvete. Han måste ju vara trogen sin uppfattning, sitt ideal. Hvad blir det af honom eljest?

— Ja, jag undrar just hvad det blir af henne ändå, jag, om hon aldrig får sälja en enda tafla? Hvad gör hennes taflor för nytta, då ingen köper dem och knappt någon ser på dem? Idealet? Ja, idealet lär vackert ge henne till hyran och kryddboden, tänker jag, och hvad samvetet beträffar, ja, jag törs inte tala emot samvetet, för det står någonstans i katekesen om det, vill jag minnas, men så mycket törs jag säga, att samvetet blir en fasligt besvärlig och dyrbar sak, om det ska' förbjuda en att måla så, att man får sälja sina taflor. Samvetet ska' hindra en att göra orätt, men inte behöfver det ha något att göra med hur man lägger färgerna på en duk, eller målar ett landskap, det kan jag då rakt inte begripa.

— Ack, mamma! Mamma! Förstår då mamma inte —? Men hon tystnade igen. Det var ju inte värdt att försöka få modren att förstå. Men professor Eskil Nilsson kom in just i detsamma. Han hade hört de sista orden som fru Helming sagt.

— Jo, det är just det som samvetet har att göra med, sade han. En målare ska' tala sanning på sin duk, precist lika mycket som författaren ska' göra det i sin bok eller som hvar och en människa ska' tala sanning med sin mun.

— Ja se när Tekla får hjälp i sina öfverspända idéer af Eskil, då är det inte värdt att jag försöker tala förnuft, sade gumman godmodigt skrattande. Finge jag hållas med henne ensam, så tror jag nog att det skulle snart lyckas få henne att se sakerna förnuftigt. Men nu tiger jag — så länge.

— De här galna människorna, utbröt professorn häftigt utan att bry sig om den gamla frun, de förstå ju rakt inte hvad målning, hvad konstnärskap vill säga! Hvad betyder det att vara konstnär? Är hvar och en konstnär, som kan efter-

bilda naturen, om det än vore aldrig så troget? Nej då! Visst, visst inte! Kan han bara det, så blir han bara en fotografiapparat, en camera, en utmärkt kodak, rakt ingenting annat. Efterbilda måste han kunna göra, det är klart, eljest kan han ju inte få korrekt fram på duken hvad som finns i verkligheten, i naturen. Men en sann konstnär skall kunna göra mycket, mycket mera än så. Hans öga skall se i naturen det, som andras mera skumma ögon icke förmått se; hans hand skall visa dem hvad deras mindre skarpa sinnen ej fattat af skapelsens herrlighet. En målare är i färger på sin duk hvad skalden är i ord på sitt papper, en skald äfven han. Är man skald för att man talar om för sina medmänniskor i riktiga, korrekta men torra ord och meningar hvad högt och skönt är? Nej, visst inte! Skalden ser dygden och kraften och kärleken och allt hvad de böra vara för oss ljust och härligt, långt ljusare och härligare än hvad vi kunna se dem, och genom sina sköna ord ger han dem detta ljus, denna härlighet, så att äfven vi kunna förstå och se dem så som han. Och så som skalden skildrar med sina ord, så också målaren med sina bilder och sina färger. Han skall lära oss att se, visst inte någon skönhet som icke finns, utan den oändliga skönhet som *finns* och som det har blifvit hans stora lycka att klarare än andra se och fatta, och hans uppgift att skänka världen. Då först är han konstnär. Eljest är han bara en fotograf.

Efter några ögonblicks tystnad, hvarunder Tekla målade och Valfrida satt och vände på bladen i en roll, sade fru Helming på sitt hyggliga, trefliga sätt, utan den minsta skymt af förargelse eller otålighet:

— Ack, om vi vore rika! Hvad det då skulle vara roligt, att få försöka uppnå allt det der som Eskil talar så vackert om. Men som det nu är, så få vi visst afstå derifrån och nöja oss med att kunna göra rätt för oss och betala i kryddboden den 30. Det är en pligt det med, har jag hört sägas, att betala sina skulder, om också inte fullt så poetisk och vacker som att lära folk att se det ideala i naturens skönhet, då de inte »is» att se det sjelfva.

Den gamle professorn såg på henne, öppnade munnen ett

par gånger för att svara, men betänkte sig och teg. Men han teg ej blott därför, att han ansåg fru Helming vara oförmögen att fatta den högre synpunkten. Det förargliga var, att hon hade i viss mån rätt i hvad hon sade och att han ej kunde riktigt få fatt uti, hvar det rätta slutade och hvar det orätta började. »Ja, ja, lifvet är mycket svårt och krångligt», tänkte han och suckade.

I stället för att svara gamla frun, satte han sig nu att se på hur Tekla målade. Hon lade just sista handen vid ett landskap, der hon försökt att måla i den nyare skolans manér. Öfverflödigt att säga, att det var ett fult landskap, ty det faller af sig sjelf. Vackra landskap äro, som sagdt var, »söta», »sliskiga», »sökta» och »äckliga». Det var ett försök att måla på det suddtunga, oklara sätt, som den nyare skolans bekännare föreställa sig vara konstens sista ord. Man fick ett intryck af, att konstnären sjelf varit oklar då han såg landskapet, att det legat ett flor öfver hans ögon, ett töcken öfver hans uppfattningsförmåga. Der fanns visserligen någonting, som skulle föreställa luft och himmel, men de voro hemtade från en fabriksstad med stenkolsrök i luften; och det var ett under att molnen kunde sväfva, så tunga sågo de ut; der fanns äfven några lummiga träd, men deras löfverk var en enda mörkgrön sörja, stora klunsar, der inga skuggor och dagrar syntes, lika litet som någon den minsta detalj af gren eller bladqvist. Man kände sig frestad att utbrista: »Gud nåde oss, om naturen såg så der ut i verkligheten! Det måtte ha varit strax efter syndafället!»

Detta var den stackars Teklas försök att tjuta med ulfvarna. För henne var det obeskrifligt svårt att måla på det sättet, ty hon såg naturen mycket vacker och hade mycket skarpa ögon, så att hon äfven på afstånd kunde iakttaga den allra minsta lilla dager eller skugga, förutom allt det öfriga som gaf ett landskap dess skönhet och omvexlande behag. Men nu vågade hon naturligtvis hvarken välja ett vackert motiv eller måla det så som hon såg det, ty då skulle hon strax bli fördömd såsom den der dels litade på motivets skönhet, dels lade in saker, som hon omöjligt kunde se från det håll hon be-

fann sig på då hon målade, utan som hon först tagit reda på genom att gå ända inpå och studera i detalj.

Medan Tekla målade kunde hon ej afhålla sig från att då och då kasta en flyktig blick åt sidan. Ty der, i ett hörn, stod en af hennes andra taflor, målad förut, innan hon råkat in under den nya skolans tyranni.

Då och då sände hon en liten förstulen blick åt duken i hörnet, men återtog sedan desto ifrigare sitt arbete på den nya taflan! Detta var medan professorn talade med modren.

— Tänker du försöka sälja den der du håller på med, Tekla lilla? frågade professorn slutligen.

— Ja, lilla farbror, jag tänkte det, och herr Mittel, farbror vet, var här i går, och han sa' att den skulle strax bli såld, det var han säker på. Då det inte går att sälja hvad man tycker är vackert, så får man väl lof att försöka måla så som andra vill ha det. Det är rysligt tråkigt, men det kan väl inte hjelpas, kan jag tro.

— Ack, mitt barn! Om alla konstnärer hade talat på det sättet, så skulle aldrig konsten ha svingat sig upp till hvad den nu är. Konsthistorien lär oss ju, att gång på gång har konsten räddats från förfall genom de konstnärer, som förblifvit sitt ideal trogna och ej offrat åt sin tids usla smak. Se på Millet! Se på —

— Lär inte konsthistorien oss också, att de vanligtvis fått svälta ihjäl innan man fann att de hade rätt, Eskil lilla? frågade modren. Jag tycker jag vill minnas att du berättat sådant ibland, eller hur?

— Ack jo, det är nog sannt, att de ofta slitit mycket ondt medan de lefde. Men nu betalas deras arbeten med ofantliga summor och, hvad som mera är, deras namn stå skrifna med guldbokstäfver uti konstens historia. Är det inte högre och skönare, än att glömmas som om man aldrig varit till? Svvara mig!

— Det beror på, det. Jag har det hellre litet bra medan jag lefver, än att bli aldrig så mycket berömd efteråt. Ingen vet för resten bestämdt, om man hör någonting af berömmet

der man är sedan man är död. Och hvad tjenar det då egentligen till?

Professorn suckade djupt. Gumman var hopplöst ohjelpig. Men flickorna? De svarade ju ingenting. Han vände sig till dem.

— Nå, ni flickor! Vill ni inte hellre slita litet ondt medan ni lefver och bli ert ideal trogna och gå till efterverlden som stora konstnärer, än att rätta er efter en tillfällig förvänd riktning i smaken och må godt? Det förlofvade landet genom öknens mödor och svält, eller Egyptens köttgrytor? Välj! Säg!

En stunds tystnad. Slutligen svarade Tekla. Emot modren hade hon ibland rest sig. Men nu tvangs hon att försöka försvara henne och äfven sitt eget handlingssätt så godt hon kunde.

— Jo, om det bara vore för oss sjelfva, snälla farbror. Men mamma? Kan vi låta henne svälta för vår egen fåfänga att vilja gå till efterverlden som stora konstnärer? Det tycker väl inte farbror ändå vore rätt? Vår gamla, älskade mor!

Professorn svarade ingenting. Han visste, att när man en gång börjat försvara hvad man gör genom att tala om sin gamla, älskade mor, då är det inte värdt att resonnera längre. Han lemnade därför ämnet.

— Har du fått dig en ny roll, som du sitter och studerar, lilla Valfrida? sade han till den andra systemen.

— Nej, farbror lilla, jag har inte precist fått den ännu, sade hon med ett litet förläget skratt, men jag tittar på den ändå, för det kan hända att jag snart får den, och då är det ju bäst att vara beredd.

— Jaså? Du menar att det inte är bestämdt ännu hvem som ska' ha den?

— Jo, farbror lilla, Lina Nyqvist har fått den. Men jag ä' säker på, att hon inte kan spela den så bra som jag, och detsamma tyckte Anton Falk, teaterkritikern i Morgonen, farbror vet. Han lofvade mig, att Lina Nyqvist inte skulle få behålla rollen länge, det skulle han bli karl för, sa' han.

— Ack, den snälla Anton Falk! utropade gumman. Ja, se det är då en riktigt äkta god vän, det. Han hjälper sina vänner, han.

— Jaså, Anton Falk lofvade dig det, Valfrida lilla? sade professorn. När gjorde han det, du?

— När? Jo det var på artistbalen i onsdags qväll, då vi dansade kotiljongen tillsammans. Det värsta ä', att jag ä' litet rädd för att han inte var riktigt klar i knoppen när han sa' det; han hade allt druckit inte så litet, fruktar jag. Men Julius Clason lofvade att påminna honom om löftet, ifall han skulle glömma bort det.

Uttrycket »klar i knoppen», sårade professorns gammalmodiga uppfattning af huru bildade fruntimmer ska' tala. Men det var dock en småsak mot allt det öfriga eländet. Han satt några ögonblick tyst, för att ej tala för häftigt i hettan, ty han var djupt upprörd. Slutligen reste han sig upp för att gå, i det han högtidligt och sorgset sade:

— Ja, mina kära vänner, jag går min väg nu, och jag säger er helt uppriktigt, att jag inte kommer så snart igen. Dermed menar jag inte, att jag inte hädanefter som hittills ska' vara färdig att stå till tjänst så långt mina små medel förslå, och äfven hjälpa med annat om det behöfves. Det skall jag göra för min gamle vän Helmings hustru och barn. Men för öfrigt tjenar det inte någonting till, att vi träffas och talas vid. Vi se sakerna allt för olika. Jag ä' inte någon klyftig förståndsmänniska eller advokat, så att jag kan reda mig, när du, min kära Maria, kommer med dina argumenter och ni flickor tala om era skyldigheter mot er kära gamla mor. Jag känner på mig, att det är något fel någonstans i ert sätt att resonnera, men jag kan inte riktigt få tag i hvori det består. Jag vet bara, att om kärleken till barn och mor gör, att vi bära oss åt hur som helst mot andra, så ä' det någonting på tok med den kärleken. Det kan aldrig vara rätt, att vara elak mot den ena människan, för att man vill den andra aldrig så väl, det är rent omöjligt. Och inte kan det heller vara rätt att måla så, som man inte sjelf ser naturen, bara för att man då får lättare sälja sin — sin — ja, jag måste säga rent ut, sin lögn, för —

— Åh, snälla Eskill! ett så'nt ord!

— Ja, för det är en lögn, en osanning. Man ska' tala

sanning lika väl med sin pensel som med sin penna eller sin tunga. Det är lika illa gjordt att ljuga med den ena som med den andra. Den saken är jag riktigt på det klara med, för det hör till det som jag har sysslat med hela mitt lif. Men det andra är krångligare, mindre klart och svårare att reda ut. Derfor vill jag inte säga mera. Farväl med er nu! Skicka bud på mig när ni kommer i nöd, för, sanna mina ord, det här går aldrig väl i längden. Det är rakt omöjligt. Farväl!

Han gick. De tre fruntimren sutto en stund tysta och något litet oroliga. Slutligen sade Valfrida: »Det var för väl att jag inte berättade, att jag hade mankerat den stackars Gustaf Palm när Anton Falk bad att få kotiljongen. Då hade väl farbror Eskil blifvit alldeles förfärlig, om han fått höra det. Men hvad kunde jag annat göra? Att återigen komma på sned med Anton Falk som den der förra gången? Det kunde jag väl inte, säg ni?»

— Nej visst inte, kära du, sade modren. Du gjorde både klokt och rätt. Men det gjorde du inte, när du berättade allt det der andra för Eskil. Hvad skulle det tjena till? Man ska' alltid behandla sina vänner så, som om de en dag kunde bli' ens ovänner, det är ett gammalt sannt ordspråk, som säger så. Men han lofvade i alla fall att hjälpa oss med pengar om vi behöfde. Det var väl det, åtminstone.

— Hu då, sade Tekla, jag känner mig riktigt ruskig till mods. Det känns alldeles som om farbror Eskil hade uttalat någon slags förbannelse mot oss, tycker jag, ungefär som den der profeten Nathan mot konung David, när han hade — ja — ni minns.

— Usch fy, så'nt skrock! sade modren straffande. Och dessutom är det vanvördigt, att dra in Guds ord så der uti lifvets hvardagsfrågor. Det ska' man inte göra, lilla Tekla. Det är inte rätt, mitt barn, det är ogudaktigt.

— Jag tror jag sticker palettknifven i det här eländiga suddet, sade Tekla, som stod och såg på sin taffla. Fy då! Det är som om luften vore gammal luft, och solskenet förlegadt, qvar se'n gårdagen och inte färskt. »Man ska' tala sanning lika väl med sin pensel som med sin» —

— Låt mig inte höra det der dumma pratet om igen! afbröt modren ganska strängt. Farbror Eskil talar bara trofimer, eller hvad det kallas. Lika så gerna kan man säga, att en byggmästare inte ska' få bygga ett hus så, som egaren vill ha det, för att han tycker den stilen är ful och »osann, stridande emot arkitekturens eviga grundlagar», som de galningarna kalla det, eller, som jag så ofta sagt förut, att sömmerskan ska' neka att sy en klädning efter sista modet, om hon tycker det är fult och dumt. Hvad rör det henne? Ska' hon neka en ann' människa att få följa sin smak? Det var då ett fasligt tyranni, det må jag säga! och precis detsamma är det med taflor. Man får väl rätta sig efter köparnes smak. Ha de inte rätt att få sina taflor så som de sjelfva vilja, och efter tidens smak i konstväg? Det vore väl märkvärdigt! Se så, lilla Tekla! är din tafla färdig nu, så ska vi skicka efter ett stadsbud och genast låta bära bort den till »nyaste konstsamfundets» utställning. Din vän Mittel ställer nog till att du får den såld, tänker jag, så artig som han varit på sista tiden.

— Mamma tar förfärligt miste, sade Tekla skrattande, om mamma tror att Mittel menar någonting. Han kommer bara hit och ger mig råd, för att Bengt Bergman i »Opinionen» har bedt honom göra det. Troligtvis har Mittel fått låna pengar af Bergman och betalar på det sättet. Mittel ser aldrig på något fruntimmer, det vet alla människor.

— Nå så Bengt Bergman då, likagodt, sade modren.

— Ack så mamma pratar! Nej, om mamma vill veta hur det hänger ihop, så är det så, att Bengt Bergman har en god vän som heter John Eneqvist och den var skolkamrat med Herman Hoffman och han har en syster som ska' gifta sig med den der Sigurd Erikson mamma minns, som vi lekte med när vi var barn och han säger åt sin sväger och den åt John Eneqvist och den åt Bengt Bergman, och det är bara därför han har blifvit så beskedlig nu uti »Opinionen» och skickat hit Mittel, för att jag ska' måla så, att han kan berömma mina taflor, utan att stöta sig med den allsmäktiga klicken eller juntan.

— Det var fasligt långt och trassligt det der, kära du,

men det samma kan det göra, om bara Bengt Bergman skrifver beskedligt, och det gör han. Se så, der är stadsbudet för att hemta taflan! Nå, det var då väl! Nu kan man vara lugn, isynnerhet om den der gamla Eskil inte kommer och bråkar med oss så snart igen. Det var mycket skönt. Hå-hå ja-ja! Så svårt lifvet är ibland!

KAP. IX.

Professor Eskil Nilsson gick direkt till sin vän redaktörn i »Opinionen» doktor Gerdtson. När denne såg honom inträda sade han:

— Se vännen Eskil! Har nu Bengt Bergman varit framme igen och talt illa om någon, som du inte alls intresserar dig för, men som du tycker han skrifvit orättvist om? Välkommen! och blif inte ledsen öfver mitt skämt, men sjung ut fort. Jag har precis 5 minuter att ge dig, hedersvän!

— Min kära bror, jag är tvärtom kommen för att säga, att jag ångrar mitt förra besök hos dig, just det som du med så mycket skäl gör narr af.

— Hvad har händt? Du ser tragisk ut. Allvarsamt sagdt, skrifver inte Bengt Bergman hyggligt nog om dina vänner, de der flickorna, jag minns inte hvad de heta?

— Jo, alldeles för hyggligt.

— Det vore — naggén! För hyggligt?!

— Det är på tok med alltihop, min kära bror Gerdtson!

— Med hela tillställningen? Hela universum?

— Ja, det kan nog hända det med. Men jag talar nu om konsten och kritiken. Jag var här och du sa' ett ord till Bergman, och jag sa' också ett ord till honom, för jag tyckte han hade varit orättvis mot Tekla Helming. Och så skref han mycket mera berömmande om henne. Och nu —

— Nu förtjenar hon inte beröm kanske?

— Nej. Och nu får hon mycket mera än förut.

— Nå den saken kan lätt hjälpas om du så vill. Vi ska skicka efter Bengt Bergman. Men pocker ta mig om jag begriper. Har du blifvit ovän med dina små skyddslingar kanske?

— Nej, visst inte, visst intel

— Ja, då förstår jag inte alls.

— Det värsta är, att jag inte förstår det sjelf heller.

— Tänk, om du skulle försöka att göra det först och komma hit igen sedan? De 5 minuterna ä' nästan slut.

— Jag ska' skynda mig, sade den stackars professorn. Jo, ser du, jag ville att kritiken skulle vara rättvis, fullt opartisk och objektiv, och därför kom jag hit och talade vid dig och Bergman den der gången. Men jag glömde bort, att andra kunde tycka olika mot mig, andra, som också äro goda vänner till dig och Bergman. Hvad ska' ni göra då?

— Ja, det blir vår sak, sade redaktören skrattande. Sköt du ditt!

— Men jag vill inte vara med om, att det ska' bero på hvem som får öfvertaget hos er. Jag vill bara ha full rättvisa. Men jag glömde —

— Du glömde, att tidningsskrifvare och konstkritici ä' också menniskor, det är hela historien, och att dessutom smaken är olika, men att till och med smaken låter sig påverka, mer eller mindre medvetet, af andra motiver, såsom övnskap, skyldskap, gåfvor och skänker, eller hvad det vara må, som det heter i vittneseden. Ett vittne svär att vara opartisk. Vi kan ju inte låta våra konst- och teaterreferenter begå någon vittnesed. Men vi försöka att skaffa oss så hederliga och samvetsgranna referenter som stå att finna. Aldra högsta sortens menniskor kan man dessvärre inte i allmänhet få till tidningsskrifvare ännu. Men det kommer nog snart den tid, när endast sådana användas, åtminstone i de bättre tidningarna. Det blir när man har till fullo insett, hvilken förfärlig makt är lagd i pressens hand, så att det är nästan viktigare för samhället, att ha de yppersta menniskor till tidningsskrifvare än till och med till kungar, domare och prester.

Men min käre bror, en sak förstår jag ändå inte. Du vet med dig sjelf att du är en sann konstnär och endast vill det

rätta. Hvarför önskar du då inte inverka så mycket du kan på mig eller på Bergman?

— Jag är inte någon sann konstnär, svarade professorn med nästan tragisk röst.

— Är du galen? Hvad menar du?

— Jag menar, att jag känner med mig, att äfven jag skulle lätt låta mig påverka af andra motiver än konstens bästa!

— Det tror jag inte, fastän du säger det, min bror.

— Jo, jag skulle göra det, om jag vidare befattade mig med saken. Jag skulle inte ha hjerta att säga eller be någon skrifva, att lilla Tekla Helming målade illa. Men det borde jag, ty det gör hon nu.

— Målar illa? Rent af illa? Det menar du väl inte?

— Jo, det menar jag. Och ändå får hon mycket mera beröm nu, än hon fick förut, då hon målade i mitt tycke utmärkt bra. Den stackars flickan har låtit sig förledas att tjuta med ulfvarna, att börja måla så, som den rådande allsmäktiga juntan vill ha det. Och nu får hon beröm. Det är rysligt, det är förfärligt. Men så är det. Hvad jag nu ville säga var därför endast, att du och Bergman inte hädanefter alls ska' tänka på, att jag var här en gång och talade för Tekla Helming. Skrif som ni sjelfva tycka. Jag vill inte alls ha med saken vidare att göra. Att inverka emot henne, det har jag inte hjerta till. Men att arbeta för en falsk riktning i konsten, det kan jag heller icke. Man måste vara hederlig karl fastän man har vänner. — Han talade med djup rörelse.

— Min käre gamle vän! Du är inte den första som märker hur svår den saken är. Trösta dig med det.

— Farväl, bror Gerdtson! Mina 5 minuter ä' slut för länge sedan, det vet jag.

— Strunt i de 5 minuterna! Sitt qvar! De andra få vänta, det här är ett alldeles ovanligt viktigt ämne. Du talar om målningen. Men du ska' veta, att det är på samma sätt ställt i andra konstgrenar, t. ex. musiken, teatern. Tidningen »Pikanta Sanningar» du vet, den har en teaterrecensent som heter Julius Clason.

— Jag har sett den mannen och tycker inte om honom.

— Vet du hvad han gör? Jo, han är musikalisk och ger lektioner i sång. Och nu ha de små aktriserna och aktörerna med för resten hittat på, att ta lektioner för honom, så att han ska' skriva fördelaktigt när de uppträda. Och det gör han, nota bene då de sjungit länge nog hos honom. Han tar 10 kronor i timmen har jag hört sägas, 6 för halftimmes lektion. Men det lönar sig utmärkt bra ändå att ta lektioner för honom.

— Det är ohyggligt! rysligt! stönade den gamle professorn. Julius Clason? När jag nu tänker efter, var det bestämdt honom som Valfrida Helming nämnde att hon sjöng för. Hon sa' att han var en sådan utmärkt lärare. Men hon sa' inte att —

— Att det lönade sig, nej, men det lär det göra, ja om också lektionerna vore dubbelt så dyra. För sedan, när en sångare tagit tillräckligt antal lektioner för honom, så berömmar Julius Clason honom så mycket i »Sanningarna», att han får bra roller och är säker om engagement.

— Rysligt! Ohyggligt!

— Tycker du? Vänta! Hvad tror du Julius Clason svarade, när någon frågade honom, om inte det var väl starkt att han berömde en af sina egna elever? Jo, helt lugnt: »hur skulle jag kunna skriva annat än det som är sannt? Jag vet naturligtvis bättre än någon annan hur bra han sjunger; jag har ju lärt honom sjelf och han sjunger såsom jag lärt honom. Då är det ju bra efter min uppfattning, och jag skall väl skriva hvad jag tycker, annars vore jag ju inte en sanningsenlig och pligttrogen musikkritiker».

— Hvart ska' sådant ta vägen?

— Troligen samma väg som det redan tagit i Paris, efter hvad jag hör. Der får ingen teater-artist beröm i någon tidning utan att betala, karlarna med kontanta pengar och aktriserna på annat sätt, »in natura», »payer de sa personne», som det heter på franska.

Fullt så långt ha vi visserligen inte kommit ännu. Men vi ä' på god väg att bli lika civiliserade vi med. Ha tålamod!

— Man kan ha lust att gå och dränka sig.

— Åh, det lönar sig inte, kära du. Verlden är inte fullkomlig, men den är kanske den bästa som finns att få för tillfället, hvem vet. Tänk så dum man skulle se ut, om man gick och gjorde af med sig och sedan kom till en ändå sämre! Men hvad jag vill är, att du ska' lägga märke till, hur svårt det är för oss hufvudredaktörer med de här teater-, konst- och musikreferenterna. De behöfva ju bara svara så som Julius Clason och som för resten mina gökar svara också, när man vågar sig på att kritisera deras kritik. En kritiker säger: »jag tycker så. Det är min samvetsgranna uppfattning af hennes sång, af hennes spel, af hennes tafla». Hvad ska' man då säga? Om man kunde komma åt att kasta en blick in i den der apparaten som han behagar kalla sitt samvete, så kanske man finge mindre respekt för den. Men nu, så fort en karl börjar tala om sitt samvete, så fordra god ton och vanlig hyfsning att man bockar sig och tiger, antingen man tror på att han har en sådan apparat eller inte.

— Men måste han då vara en riktig skojare, en sådan der konst- eller teaterreferent?

— Så du tar till, min kära bror! Han behöfver visst inte nödvändigt vara någon skojare. Tvärtom, han är ofta hederligare karl än många andra. Men han är tyvärr människa, och så länge man är människa, så låter man sig påverka, ofta omedvetet och ändå oftare medvetet, men utan att bli skojare för det. »Har man inte rättighet, ja, skyldighet till och med», har man svarat mig, »att höra hvad äldre och erfarnare» — ja, du känner allt det der.

— Ja, jag känner det alltför väl, svarade den gamle professorn med en djup suck. Hela problemet tyckes mig vara olösligt, fortfor han. Jag ser ingen dager.

— Åhjo, en liten skymt af hopp finns det kanske, sade Gerdtsen. Ju bättre händer tidningarna komma uti, desto bättre blir det. Och fastän jag talade hopplöst nyss om att det blir sämre, så är det inte så säkert. Många tidningsskrifvare här i Sverige ä' nu hederliga karlar. I början fick du söka en sådan med ljus och lykta. Det går framåt, om också långsamt. Tålomod!

— Det är inte så lätt. Säg mig, bror Gerdtsen du, det der om Julius Clason och hans lektioner, det plågar mig. Du är väl säker på din sak?

— Om jag är säker! Jag känner dem som ha tagit lektioner, och jag har sjelf hört Clason tala så der som jag berättade nyss.

— Och — du anser dig inte vara skyldig att — att —

— Att publicera det! Käraste bror! Du tycker att det der är rysligt. Om du visste hvad en tidningsredaktör får veta mycket af all uselhet som sker i verlden. Alla springa ju till honom. Men det går inte an att berätta mera än tiondedelen utaf allt det usla han hör. Dels skulle han eljest ta för sig för mycket på en gång och aldrig gå i land med det, och dels skulle han anses vara skandalskrifvare, och ingen skulle tro honom. Nej, man får ta litet i sender. Då kan det möjligen gå att få bugt på det, ibland. Men så här enskildt kan man lätta på sig någon gång. Hör på! Du vet kanske inte af, du, att konstnärerna här i Sverige ha bildat en riktig »ring», så som affärsmän göra, du vet, för att dominera marknaden, en konstnärering, som ska' beherska hela konstverlden och alla dess produkter, utestänga alla konkurrenter och höja priset på deras egna fabrikat, på ringens medlemmars, menar jag.

— Något har jag hört talas om, sade professorn med nedslagen ton. Men jag visste inte att det var en formlig ring bildad ännu.

— Jo bevars. Den är visserligen inte inregistrerad som firma och har inte fabriksmärke, men den är lika verksam för det. Jag har talt vid en och annan af dem som jag känner, och frågat om de tycka sådant är rätt och i konstens sanna intresse. »Rätt?» har man svarat mig, hvarför skulle det inte vara lika rätt för konstnärer att bilda en ring för produktion och försäljning af taflor, som för grossörer att bilda en ring för petroleum, fläsk och öl? Sammanslutning för att skydda sina intressen är den nyare tidens märkligaste drag. Bolag, ringar öfverallt. Länge nog ha de stackars artisterna svultit och frusit och måst sälja sina konstalster för en spottstyfver. Men nu ska' det bli annat af, ska' ni få se».

— Men de arma stackarna som inte få höra till ringen, sade professorn. Hur går det med dem?

— Ja, visst! Det frågar man sig inte. Kampen för tillvaron berättigar till allt. »Det hjälper väl inte den som svälter ihjäl, att vi också svälta ihjäl», säga de, och tillägga oftast: »Dessutom är det i konstens intresse att dåliga konstproducenter drifvas att upphöra med sitt fuskarehandtverk».

— Uslingar!

— Åhja, ungefär så mycket och så litet som många andra. Man är inte ädlare människa för att man är konstnär, besynnerligt nog. Konsten borde väl förädla karakteren, tycks det, men det gör den inte nödvändigt. Många garfvare och slagtare ä' ibland ädlare människor än stora artister. Låghet, afundsjuka, girighet och elakhet, för att inte tala om den gränslösaste sinlighet, frodas ganska väl tillsammans med stor konstnärlighet och den finaste uppfattning af form och färg. Men hvar var jag? Jo, jag talade om hur de ledande artisterna försvara sin sammanslutning till en konstring. Somliga försöka att ställa sig på en högre ståndpunkt. »Vår sammanslutning har alls inte uteslutande materiella fördelar till mål», säga de, »ehuru sådanas uppnående är ett fullkomligt berättigadt motiv. Vi sluta oss tillsammans för att verka för konstens höjande, för den sämre produktionens, diletantismens utrotande, för att de rätta åsigterna om konst ska' bli rådande. Sådant måtte väl vara ett fullt berättigadt mål? Högst besynnerligt eljest! Det anses inte blott rätt utan särdeles berömvärdt, att sluta sig tillsammans, ja, att taga polisen till hjälp för att utrota förfalskningar af mjölk, bröd, kaffe och mycket annat, så att folk må kunna köpa endast äkta, sund, helsosam vara. Och hvad göra vi annat? Vi vilja rädda den stackars allmänheten från att narras att köpa konstprodukter, som icke äro några konstprodukter, fuskverk, oäkta, dålig vara, som skadar deras smak och sänker deras uppfattning af hvad sann konst bör vara. Är ett sådant sträfvande orätt? Vi anse det tvärtom så mycket högre och viktigare än polisens räfst med förfalskade lifsmedel, som konsten står högre än de lägre, materiella behofven. Människan lefver icke af bröd allena». Sådant der högstämdt språk

har jag fått höra, inte en utan flera gånger. Hvad ska jag svara på det?

— Att de allihopa ä' ett sakramenskadt uselt, egoistiskt och nedrigt pack, och som dessutom inte begriper hvad sann konst är.

— Då bockar man sig och säger: »det är en smaksak. Vi hafva vår åsigt och ha väl rätt att kämpa för den».

— Konsten ska vara fri. Öppen täflan! Låt publiken afgöra hvad som är äkta vara eller oäkta, konst eller diletantism.

— Derpå svarar man som jag redan sagt: »Låt då också mjölken blandas med vatten, smöret med margarin och klädet med tschoddi. Låt publiken sedan afgöra hvad den vill ha utan att polisen behöfver ingripa. Spela inte förmyndare för allmänheten». Hvad svarar du på det, bror Eskil?

— Att polisen är opartisk i hvad den gör, men att dessa konstmakare bara upphöja sina egna arbeten för att få sälja dem. Men det är inte värdt att svara de uslingarna! De få ändå alltid sista ordet. Jag går. Mina 5 minuter ä' slut. Det yttre rummet är fullt af menniskor, som väntat en timme, det hör jag.

— Låt dem vänta! Jag har ångan oppe i den här frågan nu. Men jag vill bara säga en sak till.

Den der konstnäreringen jag talade om som bildats i Stockholm. Förstå mig rätt. Det är en stor ring. Men der, som annorstädes, är det blott några få som äro invigda uti ringens innersta hemligheter. De flesta veta inte allt hvad som göres, allt hvad som säges, allt hvad som ljuges för att uppnå målet. Endast den innersta ringen, den styrande juntan har reda på hela det nät af trådar, all den smygande verksamhet, som håller på att småningom lägga sig som en spindelväf öfver hela vårt land. En mängd andra konstnärer hållas helt och hållet utanför allt detta, äfven om de eljest hylla samma åsichter i konsten, ty man vet, att de skulle blifva förfärade, och protestera, om de visste med hvilka usla medel den »sanna» konstens mål här uppnås.

Bland dessa ädlare artister, ädla till sin natur och karakter, om de också enligt mångas åsigt misstagit sig uti sin uppfatt-

ning af konstens teknik och väsen, bland dessa befinner sig en ung medlem af kungahuset, prins Eugen. Denne unge man har hängifvit sig varmt åt de sköna konsterna, umgås nästan uteslutande med artister och idkar sjelf skön konst som målare. Till följd af sin höga ställning har han helt naturligt blifvit en centralfigur i den allt större och större krets af konstnärer, som af olika bevekelsegrunder samlat sig kring honom och som naturligtvis måste säga sig hylla samma konståsigter som han. Med dessa konstnärer umgås han på det allra förtroligaste och älskvärdaste sätt, utan minsta försök att bibehålla rangskillnaden emellan dem och sig.

Ja, uti allt det der tycks det ju inte ligga något ondt. Han får väl ha sin frihet, han som andra. Men andra missbruka ty värr den makt och det anseende, som hans namn, ställning och rikedom ge åt det parti han tillhör inom konstnärsvärlden. Sjelf ädel och ridderlig, är han fullkomligt ovetande om allt det systematiska förföljandet af alla dem, som ej höra till den ledande juntan eller ej vilja rätta sig efter deras smak, lagar och påbud. Men denna förföljelse, som jag redan beskrifvit för dig, lånar naturligtvis en ofantlig kraft af den omständigheten, att en sådan person som prins Eugen är intimt lierad med den tongifvande konstnärsjuntans ledande män och qvinnor. På detta sätt bidrar han ofrivilligt till mycket af det infernaliska systemet, och han blir på sitt sätt också ansvarig därför.

— Knappast ändå, om han ingenting sjelf gör dertill?

— Han gör och han gör inte. Vill du veta hur det går till? Vid första påseendet ser det ut som det oskyldigaste och det naturligaste i världen. Inte bara konstnärerna sjelfva dragas småningom in uti den utvalda kretsen, juntan eller ringen, utan flera konstkritici, de mera ledande tidningsreferenterna, alla som på något sätt ha med konsten att göra och äro af någon betydighet, blifva inbjudna till prinsens roliga och briljanta atelierfester och konstnärssamqväm. Hvad tror du följden är? Jo, naturligtvis, att de så småningom nästan allihop dragas in uti juntans trollkrets och — äfven naturligtvis, öfvergå till dess smak och åsigter, kort sagdt, blifva medlemmar af

ringen. Man ska' vara en ovanligt sjelfständig karl om man kan motstå sådant inflytande. I början vågar kanske en och annan att tala för sin egen öfvertygelse. Men hur angenämt är det inte, att höra till samma parti som en sådan der rolig och styrande krets, och att till på köpet få vara vän med en sådan älskvärd och förnäm ung Mæcenas som prinsen. Det ska' vara tusan till karl som står emot sådant.

— Han borde inte alls befatta sig med konstfrågor, när han gör så mycket skada, den der prinsen.

— Nej, så tycker mången. Prinsar få ju inte sysselsätta sig med politiken, just för att de inte ska' utöfva ett obehörigt inflytande. Men här utöfvar prins Eugen ett ofantligt inflytande och gör kanske mera skada än om han vore en aktiv politiker. Å andra sidan måste man erkänna, att det är bra synd om en sådan der person, att han inte ska' få syssla med någonting, utan att det skrikes att han missbrukar sin ställning. Militär är det enda en prins får vara, och äfven där får han ej utöfva något inflytande vid befordringar eller dylikt. Han får således inte det aldra ringaste deltaga i sitt lands offentliga lif, utan att blifva klandrad därför. Skrifva böcker får han naturligtvis, och äfven idka skön konst, dock med vilkor att ej använda sin ställning till att inverka på händelsernas gång eller, som här, på någon särskild konstriktnings seger eller undergång. Det är ej mycket en sådan der stackars prins får göra, olyckliga människa!

En sak som väckt mycket förvåning är, att prinsen uppmuntrar en konstriktning som är så tokig, då han alls inte målar tokigt sjelf. Hans egna taflor visa, att han riktigt uppfattat konstens mål, nämligen att framställa naturen sådan hon är, men idealiserad, genom konstnärens gudagåfva att se henne skönare än andra människor kunna se henne. Skalden målar naturen med vackra ord, målaren med sköna färger. Det är samma uppgift för dem begge. Detta har prinsen tydligen förstått. Hur kan han då uppmuntra en konstriktning, som går åt rakt motsatt väg? Ja, den gåtan får han söka lösa sjelf, — om han kan.

Det här om prinsen är alls ej någon hemlighet, det vet

du väl. Saken har talats om offentligt i tidningarna. Här om dagen yttrade en mycket känd konstkritiker i en af våra största tidningar: »att en konstnär af så pass betydelse som prins Eugen numera är, skall gynna ett koteri, som tror sig ha upptäckt den »nya» konsten, och som fordrar, att man skall som fasta konstansningar erkänna lösliga hugskott, det är i sanning förvånande. Men förhållandet är icke någon hemlighet, och det kan ej vara ogrannlaga att vidröra det, enär det tyvärr kan ganska ofördelaktigt inverka på den fosterländska konsten.» Han tillägger sedan detsamma som jag sade nyss, att prinsen, underligt nog, ej sjelf målar så som den »nya» skolan han så ifrigt beskyddar och uppmuntrar.

Ja, så der är det förspändt, min käre bror Eskil. Du vet det för öfrigt lika bra som jag — och hvart det bär af till slut, det vete vår Herre. Inte vet jag det.

— Jo jag vet det, svarade professor Nilsson, för jag känner ju nästan alla artisterna. Alla de, som utaf ett eller annat skäl inte höra till ringen, antingen för att de inte få höra dit eller inte vilja höra dit, de måste duka under, sluta upp att idka konst eller svälta ihjäl. Du vet inte du, hvilket elände som redan nu är rådande bland de konstnärer, som äro ställda »utanför lagen.» Jag skulle kunna räkna upp för dig tjogtals förträffliga artister, som ha mindre att lefva på än lannesömmerskor och lägsta sortens kroppsarbetare. De få ej exponera i någon af konstföreningarna, och om någon ändå vågar köpa deras taflor, blir han utskrattad, för att han så litet förstår hvad sann konst är. Släktingar och vänner köpa af barmhertighet, liksom man köper broderier och kuddar af gamla fattiga fröknar. Men sedan deras väggar blifvit fulla, hvar ska' de stackarna få sälja något vidare? Lektioner? Jo jag tackar, jag! Om någon mor låter sina barn ta lektioner för en sådan konstparia, så får hon inom kort den frågan »hvem måla de unga fröknarna för, om jag törs fråga?» och när hon svarar t. ex. »jo för fröken Stina Stenström», så blir det ett »aj! aj! Det fruktar jag inte var så bra val. Deras smak kan af en sådan lärarinna bli totalt förstörd, deras hela konstuppfattning snedvriden och de allra bästa anlag och förhoppningar omintetgjorda.

Nej, om jag får säga, så ska' jag be att få rekommendera artisten Mittel. Han är en ytterst begåfvad konstnär, som dessutom har fattat sin tids kraf på verklig natur och sanning i konsten.» — »Ja, men han målar ju så förskräckligt fula och tråkiga taflor?» — »Min fru, han målar så som man *skall* måla, och hans taflor inköpas alltid först af alla till konstlotterierna. Man ska' inte söka efter det vackra. Man ska', som Mittel, måla sannt, det vill säga så som han sjelf ser naturen, och all sanning är skön i konsten, hur ful eller rättare sagdt hur naturenkel dess original än är i verkligheten.»

När någon mamma fått höra samma språk från den ena efter den andra af de tongifvande artisterna, så ska' det vara tjuften till gumma om hon kan stå emot och låta flickorna fortsätta att måla för fröken Stina Stenström. Nej. Inga lektioner heller!

— Nå, du får försöka trösta dig med, att dina två små söta skyddslingar höra till ringen, om jag förstod dig rätt. De svälta inte ihjäl.

— Min gamle vän, sade professorn högtidligt, jag ville heldre att de skulle svälta ihjäl sjelfva, än att ta brödet ur andras mun.

— »C'est magnifique, mais ce n'est pas la guerre», svarade redaktören, som nu hade öfvergifvit sitt allvarsamma sätt och återtagit sin mera cyniska lifsuppfattning. Han tycktes vara två helt olika menniskor. »Man måste lefva. De slita förbaskadt ondt ska' du veta, alla de här menniskorna, åktörer, målare och kanske aldra mest en del litteratörer, isynnerhet bokförfattare. Man kan då inte så särdeles undra på, att de slåss som vilda djur om födan ibland. Isynnerhet retar det skriftställare till yrket om några utbölingar, fuskare, amatörer, falla dem i handtverket och vilja ta förtjensten ifrån dem genom att skriva böcker. Då blifva de rent galna och ställa vanligen så till genom sina vänner, att recensionerna i tidningarna bli så förkrossande, att de stackars amatörerna ej hafva att rosa marknaden och snart afstå från sina försök.

— Jaså, du säger det? Der också samma historia?

— Ja, tyvärr. Jag försöker äfven der att hålla efter mina

unga medarbetare, recensenter af litteratur, att de ska' vara fullt objektiva, opartiska. Men det går inte bra. Äfven der kommer, mer eller mindre omedvetet, partiskheten med i spelet. Den ena bokmakaren känner han och håller af; vet dessutom att han är fattig som en lus — ingenting annat att lefva på. Den andra skrifer för sitt nöjes skull och har fullt upp af allt. Det är då inte så underligt om det inverkar på recensenten när den fattige vännen säger »hör du, käraste broder, du skrifer ju litet hyggligt om min nya bok Andromeda? Har, så sannt jag heter Petterson, inte ett öre till hyran om måndag, och min hustru har inte fått sig ett par nya kängor på tre år — tänk på det när du skrifer om min bok, lofva!» Tror du att det är lätt att vara fullt »objektiv» när man hör sådant? Ja, jag vet till och med, att ibland en litteratör har sagt till mig, när jag var litteraturanmälare, så här, »hör du bror Gerdtson, skänk mig 500 kronor!» — Är du galen! svarade jag naturligtvis, 500 kronor!?

Ja ja, förstå mig rätt. Jag menar bara, skrif någonting hyggligt om mitt lilla häfte Skaldestycken, som kommer ut till julen, så är det detsamma som om du lånade mig 500 kronor. Då blir den såld och då köper den der flåbusen Saxén min nästa bok också. Du må tro mig eller inte — barnen ha knappt kläder på kroppen, och någon ved ha vi inte haft på länge; vi koka och värma oss vid gaslågorna der hemma.

Tror du, bror Eskil, att det är lätt att vara opartisk när man recenserar en sådan der författares bok?

— Nej, det förstår jag nog, sade professorn begrundande. Recensentyrket måtte vara mycket svårt, när man har mänskliga känslor.

— Ja, det är just det. En recensent borde inte få ha några mänskliga känslor, eller åtminstone kunna tysta ned dem, liksom en domare måste göra med sina. Vet du, att sedan jag blef en sådan här potentat som en hufvudredaktör för en stor tidning onekligen är, så känner jag det precis som jag föreställer mig en kung måtte ha gjort det i gamla tider, en välmenande kung förstås, som hade en mängd ministrar och gunstlingar med stor makt och mycket inflytande. Det är ju omöj-

ligt för mig, att hindra mina underordnade från att ibland missbruka sin makt, om jag också tror att de på det hela taget använda den samvetsgrannt. Hvar och en är ju lätt förledd till att spela beskyddare, till att utdela gracer, till att låta inverka på sig genom alla möjliga motiv. Jag får minsann vara nöjd, om inte några riktigt dåliga motiv komma med ibland, när mina unga hofmän ä' utsatta för så många frestelser. Alla mensklige inrättningar ha sina svaga sidor, tyckes det. Förut var det kungamakten. Nu är det tidningsmakten.

Men vi måste sluta. Jag hör att de hålla på att bli rent galna der ute i yttre rummet. Nej, inte den vägen! Då skulle de rifva sönder dig. Se här! Den här lilla teologiska bakvägen släpper jag ut folk, som antingen suttit för länge liksom du, eller som skämmas för att ha med en tidning att göra, statsråd och sådana, som gerna vilja att yxan ska gå, men inte tycka om att någon ser att de hålla i skaftet. Farväl bror, och håll modet uppe. Det blir väl bättre.

— Jag har inte mycket hopp om det, sade professorn dystert, i det han tog sin hatt och smög sig ut bakvägen.

KAP. X.

Tre år förgingo utan att professorn besökte familjen Helming. De hade tydligen ej behof af honom. Det hände sig då, att han en förmiddag kom att gå upp i den teater, der Valfrida Helming fortfarande var anställd som sångerska. Hans ärende var att säga ett par ord till en god vän, aktör vid samma teater. Professorn blef dervid vittne till en af de skräckscener, hvilka så ofta utspelas bakom kulisserna af de anstalter, som anses hafva till sin uppgift att bilda och förfina samhället.

Redan vid ytterdörren till teatern höll han på att blifva omkullslagen af en herre, som kom häftigt utspringande, och tydligen befann sig i en allt annat än normal och lugn sinnesstämning. Professorn kände igen den unge mannen. Det var en

medlem af orkestern, en violinspelare vid namn Barberg, ganska framstående musiker för öfrigt.

— Nå nå! mindre häftigt, min bästa herre, utropade professorn, i det han satte sin hatt rätt på hufvudet igen efter sammanstötningen. Hvad i all verlden står på?

— Jag ber om ursäkt, herr professor. Jo, det är snygga saker som sker nu för tiden! Det är rent af upprörande, himmelskriande!

— Men hvad är det då, för all del?

— Jo, kan professorn tänka sig — men jag ska' hem och ge en lektion, ursäkta! Gå upp i foyern, så får professorn själf höra — mjukaste tjenare!

Han sprang i det han knäppte rocken, och professorn gick långsamt uppför trappan. Redan på långt håll hörde han sorlet af häftiga röster, mans- och qvinnoröster blandade om hvarandra, och då han öppnade dörren till artisternas samlingsrum, blef han häpen stående på tröskeln, oviss om han borde inträda eller icke.

Rummet var uppfyllt af aktörer och aktriser. Äfven några medlemmar af orkestern kände han igen ibland den orediga hopen, som alla talade på en gång, gestikulerade med händerna, skreko och väsnades som en hop vilda djur göra i afvaktan på matningen. Det var rent af bedöfvande. Alla tycktes vara onda, men qvinnornas gälla diskanter hördes högt öfver männens djupare toner, likasom äfven det svagare könets representer tycktes vara om möjligt ändå mera ursinniga än karlarne. Det var ett förfärligt oväsen.

Efter att några ögonblick ha stått vid dörren, steg professorn in. Vid det närmaste fönstret stod en ung man som professorn kände, lutad mot fönsterposten. Till honom vände han sig med en frågande blick, ty att tala var ej värdt i detta buller.

Den andra helsade, smålog, höjde på axlarna och lutade sig derefter intill professors öra och skrek så hårdt han kunde:

— Det är fråga om den nya pjesen som snart ska' opp, »Gudinnan». Man är inte riktigt nöjd med rollfördelningen.

— Inte riktigt nöjd, upprepade professorn. Nej, det ser

verkligen så ut. Hvad är det som gjort dem så här tokiga, skrek han i sin tur i örat på den unga likgiltiga aktören.

— Jo, direktören har gått och engagerat fru Vendel, den stora sångerskan, professorn vet, till titelrollen, och därför har han måst göra en del omkastningar af de andra rollerna, naturligtvis. Ett par ha blifvit af med de roller de hoppades få. De ä' arga, det är ju klart, och det ä' för resten allihop, som professorn ser (tillade han med en gest åt de vilda djuren i rummet), naturligtvis med undantag af dem, som inga roller väntade sig i den nya pjesen, och deribland ä' jag, så att jag tar det temligen lugnt, förstås.

Det var en ohygglig syn, att se dessa människor, med alla hatets och ilskans passioner lysande ur deras ögon.

Professorn stod och såg på dem och tänkte för sig sjelf: »och dessa äro de som skola förädla samhället genom att framställa sköna taflor ur folkets storhetstid, genom att låta oss få höra herrlig musik, skåda sköna scener. Ja, kanske de göra oss godt, låt oss hoppas det, men hur går det med dem sjelfva? Är detta kanske ett nytt drag ur hvad man kallar »kulturens offerväsen»? Samma historia här som med de bildande, de s. k. fria konsterna. Det är sannt hvad Gerdtson sa' härom dagen: Skön konst och herrlig musik! Begge hafva ej det ringaste att skaffa med hjertats och sinnets förädling. Man kan måla de vackraste taflor, sjunga eller spela den gudomligaste musik, och vara ett lika stort odjur ändå. Ja, i sjelfva afgrunden kunna de fördömda själarna kanske hafva en ypperlig orkester, sjunga körer af himmelska toner, och det oaktadt ha kommit till sin rätta plats. Så fort musiken tystnar, äro alla hatets och afundsjukans vilda lidelser återigen lössläppta, och helvetets makter rasa på nytt».

Man hörde ett och annat utrop, ändå mera ilsket och skärande än det öfriga tumultet.

— Det är rent af nedrigt!

— Skamlöst! oerhördt!

— Behandla artister på det viset!

— Han är ju bara en entreprenör, en affärsman, en handt-

verkare! Inte förstår en sådan grobian några högre konstintressen inte!

— En sådan människa!

— Människa! Säg snarare — (ordet försvann i sorlet).

— Den der rollen var precis som skriven för mig, ytttrade ett fruntimmer.

— Hvilken roll var det, om jag får fråga, sade en som stod bredvid.

— Kammarjungfruns naturligtvis, Lisettes!

— Kammarjungfruns? Den har jag fått nu, hörde jag nyss sägas.

— Gratulerar! Det passar just bra!

— Jag hoppas det. Jag ska' göra mitt bästa.

— Ja, det kan minsann behövas!

— Hvad menar du med det, om jag får fråga?

— Hvad jag menar? Just hvad jag säger. Man ska' ju alltid göra sitt bästa, vet jag.

— Ett sådant nöd den der direktören är! En sådan total brist på omdöme. Det finns ju bara en enda som kan spela den rollen så som den ska' spelas.

— Och det är du sjelf, kan jag förstå. Nå, jag ska' ändå försöka att göra någonting af den.

— Åhja, det är lätt att förutse hvad det någonting blir.

— Hvad då?

— Mischmasch! Gallimatias! Fiasko!

— Välj dina ord, om jag får be.

— Det är just det jag smickrar mig med att jag gjort.

— Man hör hvad det är som talar.

— Hvad då?

— Afundsjukan. När man sjelf inte har ansetts kunna komma ut med en roll, så får ingen annan lyckas i den heller.

— Åhjo, nog får man lyckas i den alltid. Kunde man bara vara lugn för det, så ginge det an. Oanständigt!

— Försök att vara lugn. Akta din dyrbara helsa, min lilla vän. Undvik alltför häftiga sinnesrörelser, annars kan det bli farligt.

En dörr öppnades mycket försiktigt längst upp i salen och teaterns t. f. regissör tittade ut. Genast skedde en allmän rusning mot honom. Dörren rycktes upp och den olycklige mannen nästan halades in i rummet. Alla bestormade honom samtidigt med sina frågor och sina förebräelser. Han stod der som ett fyrorn i ett uppröddt haf, endast långt mera förlägen än fyrornet.

— Hvarför har ni tagit ifrån mig den rollen jag skulle ha, säg!

— Förlåt mig! Rollerna ha aldrig varit bestämda ännu, det jag vet. Jag kan verkligen inte hjälpa. Det är för resten inte jag som afgör sådant, det vet ni väl.

— Hvem är det då? (hånfullt)

— Teaterdirektören naturligtvis.

— Prata inte strunt! Nog vet man hvem det är som bestämmer sådant, alltid.

— Ni smickrar mig. Jag har endast att utföra de befallningar direktören ger mig.

— Tro det den som vill! Ha! Ha!

— Jag försäkrar —

— Ah, ni försäkrar. Ni är just en —

Mycket sådant, och ändå gröfre och våldsammare som ej kan upprepas, trängde ibland fram till professors öron. Det var ytterst pinsamt. Men just i detsamma föll hans blick på en af de häftigast skrikande och gestikulerande aktriserna. Det var till hans sorg och förtviflan Valfrida Helming.

Den unga flickan tycktes anse sig hafva lidit en grym oförrätt genom den tilltänkta fördelning af rollerna, om hvilken ryktet spridt sig bland de rasande »sujetterna». Efter att en stund hafva utgjutit sin barm deröfver, arbetade hon sig nu fram med ganska mycken häftighet till det ställe, der den arma regissören stod och försvarade sig så godt han det kunde. Dit anländ, och då regissören var vänd ifrån henne för att besvara de andras angrepp, förlorade hon tålmodet, tog honom i armbågen och vände honom till sig, i det hon med hög röst och gnistrande ögon tilltalade honom på följande sätt.

— Herr Melkersson! Svvara mig! Är det skickligt och an-

ständigt att behandla folk så här!? Hur kan ni stå till svars för någonting sådant, säg!

— Hur? Hvad menar fröken Helming? Hvad är det fråga om?

— Jo, att jag ändå inte till slut skulle få den roll jag fått löfte om.

— Hvilken roll har fröken fått löfte om, ifall jag törs fråga?

— Ah, det vet väl herr Melkersson! Om inte precis bestämdt skriftligt löfte — det måtte väl inte behövas — så åtminstone lät man mig förmoda alldeles säkert, att jag skulle få sjunga Maria. Är det inte sannt kanske?

— Och hvem skulle få den rollen nu då, menar fröken Helming?

— Jo, här säges öfverallt, att fröken Berning har fått löfte att få den, om hon blir frisk nog till första repetitionen. Är det inte sannt, kanhända? Säg!

Det hade blifvit någorlunda tyst i rummet just i detta ögonblick, troligen af intresse att åhöra scenen mellan regissören och Valfrida. Allas ögon riktades på dem och man afvaktade nu ifrigt svaret på den ursinniga aktrisens fråga.

Regissören svarade ej strax. Hans ansigte antog ett uttryck af ironiskt leende, samtidigt med att han tydligen njöt utaf att kunna gifva ett ordentligt svar på åtminstone en af de många förebräelser han nyss fått mottaga.

— Fröken Helming är på sätt och vis väl underrättad, sade han långsamt och med högt uttal, men på sätt och vis illa. Fröken Berning var verkligen afsedd till den rollen fröken Helming talar om, Marias. Men hon kommer inte att spela den nu.

— Jaså, hvarför det då? Har ni insett, att hon inte det ringaste grand passar till rollen, kanske?

— Nej, det har ingen gjort, tror jag, utom fröken Helming, kanske. Fröken Berning kommer inte att spela Marias roll af ett annat skäl. Hon har — fått förhinder.

— Förhinder!! utbröt Valfrida med ett otäckt skratt. Det tror jag då inte en smula på.

— Nej, det kan väl hända, svarade regissören ändå mera

spetsigt och kallt, men det hindrar inte att det är sannt. Fröken Berning kan inte spela Marias roll därför, att hon — är död. Direktören fick nyss telefonbud om, att hon dog en timme sedan.

Det blef mycket tyst i rummet. Allas ögon voro fästade på Valfrida. Det var kanske litet synd om henne i detta ögonblick.

— Är hon — död, sade hon med osäker röst — död?

— Ja, död. Och fröken kan nu vara temligen säker om att få rollen. Jag lyckönskar fröken Helming.

Ett allmänt sorl af förvåning och deltagande gick nu genom rummet, och derunder smög sig professor Nilsson sin väg ut, utan att tänka vidare på det ärende som fört honom till teatern.

Men i det han gick framåt gatan helt långsamt, försjunken i pinsamma tankar, kommo ett par unga aktörer gående bakom honom. De talade högt, och han kunde ej undgå att höra deras ord.

— Tänk en sådan tur den der Valfrida Helming har, du! Att bli af med en som täflar med henne om hvarenda roll sedan hon kom till teatern!

— Ja, den enas död är den andras bröd, säger ordspråket. Men för öfrigt hade hon nog snart fått rollen i alla fall, tänker jag.

— På hvad sätt då, menar du?

— Åh, du vet ju, att Anton Falk och hon —?

— Åh, tusan! Är det på det viset? När blef den förlofningen af?

— Jag sa' ingenting om förlofning, det jag vet. Anton Falk är inte karl att förlofva sig när han kan få lika roligt ändå. Men han skulle nog snart ha skrivit slut på stackars lilla Berning om hon fått lefva och spelt rollen aldrig så bra. Nu slipper han det besväret. En sådan tur den karlen har på alla vis! De der tidningsskrifvarna!

Mera hörde professorn ej, ty de veko af en annan gata. Men han hade hört nog för att känna sig alldeles förkrossad. Derhän hade det då gått med hans gamle väns dotter!

Men var det verkligen sannt, detta nedriga tal? Kanske rakt inte. Han måste ögonblickligen gå hem till fru Helming och varna henne för de farliga följderna af hennes döttrars

oförsigtighet. Ty det var ej utan, att äfven ett och annat styggt ord om Tekla kommit till hans öra på sista tiden, ehuru ej fullt så svårt som detta angående Valfrida.

KAP. XI.

Nyheten om stackars fröken Bernings död hade gjort endast ett tillfälligt intryck på de församlade aktörerna och aktriserna. Mycket snart vände sig i stället tankarna åt de möjliga följderna af denna händelse, och Valfrida Helming fick mottaga lyckönskningar för att hon nu var säker att få den vackra rollen i den nya pjesen. I början mottog hon dessa uttryck af vänlighet med en känsla af förlägenhet, blandad med verkligt deltagande för sin döda medtäflerska. Men alla sådana känslor dunstade snart bort i denna atmosfer af brutal egoism. När hon kom hem till sig hade de redan fullständigt försvunnit och hon trädde in i det lilla förmaket med en nästan glädjestrålände uppsyn.

— Tänk, mamma, utropade hon, jag får ändå Marias roll i »Gudinnan». Anna Berning är död! Var inte det tur! — Men hon märkte strax att någonting var på tok. Modren var litet generad och systemen gaf henne en vink med ögonen. Då först såg hon, att professor Eskil Nilsson satt i ett hörn af rummet. Han hade naturligtvis hört hvad hon sade. Så förargligt! Men det kunde nu inte hjälpas.

— God dag, Valfrida lilla, sade professorn vänligt men allvarsamt. Jag har nyss sagt åt din mor och syster, att jag inte kunde låta bli att komma hit i dag, fastän jag sa' att jag inte skulle det, förr än ni behöfde hjälp och sände bud efter mig. Men någonting har händt, som gjorde att jag måste komma.

— Hvad är det då för rysligt som har händt, kära farbror, sade Valfrida i en ton, som hon försökte göra skämtsam. Farbror låter så förfärligt allvarsam, så!

— Ja, jag är allvarsam. Jag var uppe nyss på er teater och — hörde, när regissör Melkersson talade om att fröken Bering var död.

— Kors, var farbror der då; och jag som inte såg farbror! Så lustigt! Nå, då fick farbror se hur vi dufvade till Melkersson. Han fick ordentligt på huschen, det vill jag lofva.

— Det var en ryslig scen, tyckte jag.

— Åh, tycker farbror den var så farlig! Värre har jag varit med om.

— Jag beklagar den, som får åse sådana scener, och ändå mera beklagar jag den, som deltar i dem och spelar en viktig roll i dem. Men jag antar, att det inte är stort värdt att tala derom. Hvad jag kom hit för att säga var någonting annat.

Han teg några ögonblick, som om han haft svårt att finna ord, hvarefter han fortsatte:

— Jag har i dag hört en af min gamle vän Helmings döttrar omtalas på ett sätt, som jag aldrig skulle ha kunnat tro vara möjligt.

— Ack, det pratas ju så mycket, kära Eskil, sade modren. Det skall man inte bry sig om.

— Inte bry sig om, att man hör folk tala illa om ens bästa väns dotter! Hvad skulle min gamle vän Helming ha sagt om han hört ett sådant ord!

— Ja, svarade gumman halft förargad, då skulle Eskils gamle vän Helming ha ställt till lite bättre för sina stackars flickor (och för sin hustru kan jag gerna säga också) förr än han dog, så hade de kunnat slippa både det och mycket annat obehag. Nu får man dras me'et så godt man kan och inte vara för fin af sig.

Professorn satt och stirrade på henne, ytterst förvånad. Slutligen sade han:

— Jag kan knappt tro, att vi tala om samma sak. Jag menade de här rysliga ryktena om Valfrida och Anton Falk.

— Ja, jag kunde nästan gissa det, svarade fru Helming med en knyck.

— Jaså. Ni ha således också hört dem?

— Åhja bevars! Det är inte bara Eskil som springer med sqvaller, minsann.

— Springer med sqvaller! utropade professorn uppbragt. Jag kommer hit, för att öfverlägga om, hur vi på bästa sätt ska' kunna göra slut på de här nedriga ryktena, och det kallar Maria att springa med sqvaller!

— Kära farbror, sade nu Tekla, som hittills stått tyst och målat, man är väl inte en smul sämre för att folk säger sådant der om en. Det bryr ingen sig alls om nu för tiden. Se på fru J. och fru N. och — hon räknade upp en hel mängd aktriser och tillade slutligen »alla menniskor vet mycket väl hur de lefva, och ändå är det ingen som drar sig för dem. Jag ska' säga farbror hur det är. Är man bara skicklig aktris och omistlig vid sin teater, så får man lefva hur man vill här i Stockholm.

— Säger du det, Tekla lilla, sade professorn och vände nu hela sin uppmärksamhet mot henne.

— Ja, det säger jag, kära farbror. Är det inte allmänt erkänt, att två af Stockholms förnämsta teatrar, ja man kan gerna säga tre, för närvarande helt och hållet hållas uppe genom aktriser, som ha gjort precis hvad de ha velat och burit sig förfärligt åt, hvar och en på sitt vis. I början ville man inte släppa in dem, det minns nog farbror. Men nu! nu ä' de, som sagdt var, rent af omistliga, både för publiken och sina kamrater, som inte ville vara af med dem för aldrig det.

— Ja, det der har Tekla alldeles rätt uti, sade Valfrida. Och precis på samma sätt är det för resten också bland andra slags artister. Det är bara medelmåttorna, som ä' tvungna att lefva hyggligt. Är man ett snille, så får man bära sig åt hur man vill.

— Och du menar kanske, att det likasom måste höra till snillet eller begåfningen att lefva illa, sade professorn torrt. Till sluts kanske man förvexlar sakerna och tar för gifvet, att svinet måste vara ett snille, eftersom snillet så ofta är ett svin?

— Ja, nästan på det viset, sade Tekla med ett kort skratt, fastän farbror nyttjar så fula ord när farbror talar.

— Det är det jag inte kan förstå hvad det ska' tjena till,

inföll fru Helming här. Hvarför kan man inte göra obehagliga saker angenämare, genom att tala om dem med litet finare och treffigare uttryck?

— Om hvar sak finge sitt rätta namn här i verlden, svarade professorn buttert, så skulle vi inte ha så mycket uselhet som det finns. Emellertid, för att återgå till ändamålet med mitt besök i dag. Om jag fattar er rätt, så vill ni inte, att någonting ska' göras, för att få slut på de här nedriga ryktena om begge flickorna, ty jag vill inte fördölja för dig, min kära Tekla, att jag har hört ondt om dig också. Ska' vi ingenting göra? Är det så ni vill ha det?

Någon förlägen tystnad uppstod. Slutligen sade modren:

— Ja, hvad tycker du sjelf, snälla Eskil, eftersom flickorna ju inte ha någon olägenhet utaf hvad som pratas, utan snarare fördel, för du kan inte tro hvad det gör godt, att de der andra herrarna, recensenterna menar jag, veta, att de få med Anton Falk och Bengt Bergman att göra, i fall de skrifva ofördelaktigt i sina tidningar om flickorna. Ä' det då värdt att bråka så mycket om saken, tycker du, snälla Eskil? Vi vet det ju, både du och jag, att flickorna nog akta sig för att komma i — i riktig olycka. Så kloka ä' de. Det vet vi ju mycket väl. Och du kan inte tro hvad allting går bra nu. Man måste ju ändå lefva, inte sannt?

Professorn stönade djupt.

— Återigen det der ohyggliga uttrycket: man måste ju lefva! Godt namn och godt rykte betyda ingenting. Det är »ingen olägenhet af» att det pratas om flickorna *med* orsak, eftersom det ändå alltid skulle pratas om dem utan orsak! Derhän har det då kommit med min gamle väns döttrar! Min gud! min gud! Hvilket elände!

— Tag det inte så hög-tragiskt, kära farbror lilla, sade Valfrida skrattande. Något elände kan jag just inte säga att det är hos oss nu. Det höll verkligen på att bli det förut, då vi va som käringen mot strömmen. Men nu ha vi det ganska godt, tycker jag, eller hur?

— Ja, det är just deri eländet ligger, svarade den gamle professorn, i det han satt och stirrade på golfvet. Ni stackars

barn! Ni ha låtit fruktan för armod och svält steg för steg draga er ned ifrån den höga ställning ni intog, när ni började er konstnärsbana. Jag varnade er då för de faror ni gingo till mötes, men ni svarade mig med stolta ädla ord. Jag minns ännu hur du talade, Valfrida, och Tekla instämde, det vet jag. »Allt hvad en hederlig qvinna kan göra är väl tillåtet? Något annat tänker jag aldrig göra, det må gå hur som helst». Så skall en sann konstnär tala. Endast med hederliga medel får konsten befrämjas. Om man är aldrig så orolig för hvad man anser vara den sanna konstriktningen, om det ser än så mörkt ut, så får man dock aldrig nyttja dåliga medel till att främja dess framgång och seger. Hellre må konsten gå igenom hvilka öden som helst, än att den befläckas af intriger, bakdanteri, sökande efter hjälp hos de högre i samhället, kotttribildningar och sådant elände. Dylikt vill konsten ej hafva att tacka för sin framgång, nej, endast sig sjelf, endast sin egen gudomliga kraft och skönhet, som förr eller sednare skall föra den till seger.

Men om det är ett stort fel, att nyttja dåliga medel för att befrämja konstens seger, huru mycket större brott är det inte då, att sänka sig ned till dåliga handlingar, eller att vara sitt konstideal otrogen (så som du, min stackars Tekla, har förmåtts att blifva), bara för att vinna framgång och lön för sig sjelf, eller för att undgå svårigheter och nöd? Den, som tjenar konsten, skall tjena henne för hennes egen skull, af kärlek till henne; och man skall hellre slita hur ondt som helst, än att vara henne otrogen. Eljest är man förrädare mot den skönaste herrskarinna som vi kunna tjena här på jorden. Och, sanna mina ord, förr eller sednare skall man också få förrädarens lön. Får man den ej af verlden, så får man den i sitt eget samvete, som ständigt hvisskar »förrädare! förrädare!»

Det der förstär ni inte nu; ja, ni kanske skrattar åt mina »högtrafvande, öfverspända fraser» som ni kallar dem. Men en dag skall ni komma att förstå dem och bli svårt straffade, om ni inte i tid slår in på en annan väg och ångrar er, *ja ångrar er*, ty det är *synd* ni har begått, en mycket svår synd till och med. Gud hjelpe er till den ångren! Farväl.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

14. SEP. 1978

UMEÅ

Pris 50 öre.